

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

ТУРДИЕВ ХАЙИТЖОН УСМОНҚУЛ ЎҒЛИ

**ПАРЛАМЕНТ ВА ҲУКУМАТ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ
ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
МАСАЛАЛАРИ**

12.00.02. – Конституциявий ҳуқуқ. Маъмурий ҳуқуқ.
Молия ва божхона ҳуқуқи

**юримик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2021

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати мундарижаси

Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)

Contents of the abstract of the dissertation of the Doctor of Philosophy(PhD)

Турдиев Хайитжон Усмонкул ўғли

Парламент ва ҳукумат муносабатларининг ташкилий-ҳуқуқий механизмини
такомиллаштириш масалалари.....3

Turdiev Khayitjon Usmonkul ugli

Issues of improvement of the organizational legal mechanism for relations between
parliament and government.....23

Турдиев Хайитжон Усманкул угли

Вопросы совершенствования организационно-правового механизма
взаимодействия парламента и правительства.....41

Эълон қилинган илмий ишлар рўйхати

Список опубликованных научных работ

List of published scientific works.....46

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02
РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК УНИВЕРСИТЕТИ

ТУРДИЕВ ХАЙИТЖОН УСМОНҚУЛ ЎҒЛИ

**ПАРЛАМЕНТ ВА ҲУКУМАТ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ
ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
МАСАЛАЛАРИ**

12.00.02. – Конституциявий ҳуқуқ. Маъмурий ҳуқуқ.
Молия ва божхона ҳуқуқи

**юримдик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2021

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида В2019.2.PhD/Yu285 рақам билан рўйхатга олинган.

Диссертация Тошкент давлат юридик университетида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, рус, инглиз (резюме)) Илмий кенгашнинг веб-саҳифасида (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) ва «ZiyoNET» Ахборот таълим порталида (www.ziyo.net.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар:

Тулътеев Ильяс Тавасович,
юридик фанлари доктори, доцент

Расмий оппонентлар:

Мухамеджанов Аманулла Закирович,
юридик фанлар доктори, профессор

Зулфикаров Шерзод Хуррамович,
юридик фанлари доктори, доцент

Етакчи ташкилот:

**Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси
ҳузуридаги Қонунчилик муаммолари ва
парламент тадқиқотлари институти**

Диссертация ҳимояси Тошкент давлат юридик университети ҳузуридаги DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 рақамли Илмий кенгашнинг 2021 йил 15 январь куни соат 10:00 даги мажлисида бўлиб ўтади (Манзил: 100047, Тошкент ш., Сайилгоҳ кўчаси, 35-уй. Тел.: (998) 71-233-66- 36; факс: (998) 71-233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

Диссертация билан Тошкент давлат юридик университети Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (947-рақами билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент ш., А.Темур кўчаси, 13-уй. Тел.: (99871) 233-66-36).

Диссертация автореферати 2020 йил «30» декабрда тарқатилди.

(2020 йил «30» декабрдаги 9 рақамли реестр баённомаси).

Р.Р.Ҳакимов

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш раиси, юридик фанлар доктори, профессор

И.Р.Беков

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш котиби, юридик фанлар номзоди, профессор в.б.

М.А.Ахмедшаева

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш ҳузуридаги илмий семинар раиси, юридик фанлар доктори, профессор

КИРИШ (Фалсафа доктори (PhD) диссертация аннотацияси)

Мавзунинг долзарблиги ва зарурати. Дунёда барча ҳукукий демократик давлатлар томонидан ҳокимиятлар бўлиниши принципи давлат ҳокимиятини ташкил қилишнинг асосий принципи сифатида эътироф этилиб, парламент ва ҳукумат ўртасидаги ўзаро тийиб туриш ва манфаатлар мувозанатини сақлаш масалаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. БМТнинг жаҳон мамлакатларида демократик бошқарувни қўллаб-қувватлашга қаратилган фаолиятининг асосий йўналишларидан бири «миллий парламентларга ҳокимиятлар бўлиниши ва назорат тизимини такомиллаштиришда кўмаклашиш»¹ ҳисобланади, шунингдек, 2030 йилгача эришилиши лозим бўлган Барқарор ривожланиш мақсадларини бажаришнинг асосий ташаббускори – парламент ҳамда ижроқисми – ҳукуматдир. Айниқса COVID-19 пандемияси вақтида жамиятда тўпланиб қолган ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ўз вақтида ва самарали ҳал қилишда парламент ҳамда ҳукумат ўртасидаги ўзаро тийиб туриш ва манфаатлар мувозанатини сақлаш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Жаҳонда парламентаризм конституциявий амалиётининг ривожланиши натижасида ҳукуматни шакллантириш, унда парламентнинг иштирокини кучайтириш, парламент назоратининг янги шакл ва услубларини ишлаб чиқиш орқали ҳукумат фаолияти устидан самарали назоратни ўрнатиш, парламент олдида ҳукуматнинг жавобгарлиги ортиб бориши билан парламент ва ҳукумат муносабатларининг ҳукукий табиати ўзгариши, бу жараёнларга «ақлли бошқарув» концепцияларини жорий қилиш масалаларига муҳим илмий-амалий аҳамият касб этадиган тадқиқот йўналиши сифатида алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Республикамызда давлат ва жамият қурилиши тизимини такомиллаштиришнинг устувор йўналишларидан бири сифатида ҳокимият тармоқлари ўртасида ўзаро тийиб туриш ва манфаатлар мувозанатининг самарали тизимини ривожлантириш, ҳукуматни шакллантириш жараёнида парламент иштирокини кучайтириш, Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси олдида жавобгарлигини ошириш мақсадида қатор чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. «Давлат ҳокимияти тизимида Олий Мажлисининг ролини ошириш, унинг мамлакат ички ва ташқи сиёсатига оид муҳим вазифаларни ҳал этиш ҳамда ижро ҳокимияти фаолияти устидан парламент назоратини амалга ошириш бўйича ваколатларини янада кенгайтириш»² масалалари устувор вазифа этиб белгиланган бўлиб, мазкур вазифаларни ҳал қилиш ушбу соҳадаги қонунчиликни халқаро стандартларга мослаштиришни долзарб этиб белгиламоқда.

«Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси тўғрисида»ги (2002), «Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Сенати

¹ <https://www.un.org/ru/sections/issues-depth/democracy/index.html>

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.

тўғрисида»ги (2002), «Давлат бошқарувини янгилаш ва янада демократлаштириш ҳамда мамлакатни модернизация қилишда сиёсий партияларнинг ролини кучайтириш тўғрисида»ги (2007) Конституциявий Қонунлар, «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тўғрисида»ги (2019), «Парламент назорати тўғрисида»ги (2016) Қонунлар ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги ваколатли вакили лавозимини жорий этиш тўғрисида»ги ПҚ-3294-сон Қарори (2017) ва мазкур соҳага оид бошқа қонун ҳужжатларининг ижросига ушбу диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига боғлиқлиги. Мазкур диссертация республика фан ва технологияларни ривожлантиришнинг I. «Демократик ва ҳуқуқий жамиятни маънавий-ахлоқий ва маданий ривожлантириш, инновацион иқтисодиётни шакллантириш» устувор йўналишига мувофиқ бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Ўзбекистон юридик фанида, биринчи навбатда – конституциявий ҳуқуқда, тадқиқот иши мавзуси билан боғлиқ айрим назарий ва амалий муаммолар миллий олимлар, жумладан, А.А.Агзамходжаев, С.М.Адилходжаева, А.А.Азизхўжаев, М.А.Ахмедшаева, Б.Б.Алимов, Ҳ.Б.Бобоев, З.Т.Воҳидов, К.Н.Джумабоев, С.М.Ерниёзова, Ш.Х.Зулфикаров, З.М.Исломов, А.Латифов, Г.Р.Маликова, М.М.Миракулов, Г.Р.Мирзаева, А.З.Мухамеджанов, М.К.Нажимов, Х.Т.Одилқориев, А.Э.Раҳманов, А.Х.Саидов, И.Т.Тулътеев, У.Т.Тошканбоев, Р.Р.Ҳакимов, А.М.Ҳошимхонов, О.Т.Хусанов ва бошқа олимлар илмий ишларида тадқиқ этилган³.

Мамлакатимизда парламент ва ҳукумат алоқалари назарий-ҳуқуқий таҳлили К.Н.Джумабоевнинг номзодлик диссертациясида (1993), давлат ҳокимияти тармоқлари ўртасида мувозанатни таъминлашнинг ҳуқуқий таҳлили Р.Р.Ҳакимовнинг докторлик диссертациясида (2018), ижро ҳокимиятининг қонун чиқарувчи ҳокимият билан муносабатининг назарий масалалари М.А.Ахмедшаеванинг докторлик диссертациясида (2010), Вазирлар Маҳкамаси ва парламент муносабатларининг ҳуқуқий тартиби А.Э.Раҳмановнинг номзодлик диссертациясида (2008), шунингдек, Қорақалпоғистон Республикаси парламенти ва ҳукумати ўзаро муносабатларининг конституциявий-ҳуқуқий таҳлили С.М.Ерниёзованинг юридик фанлар бўйича фалсафа доктори диссертациясида (2019) ўрганилган, бироқ Ўзбекистон Республикасида парламент ва ҳукумат муносабатларининг ташкилий-ҳуқуқий механизмини такомиллаштириш мавзуси шу вақтга қадар тадқиқот иши сифатида докторлик диссертацияси даражасида комплекс ўрганилмаган.

МДҲ давлатларида ушбу мавзуга оид масалалар С.А.Авакьян, М.В.Баглай, А.С.Барто, Р.М.Веснин, А.Л.Гогаева, В.В.Голубев, В.Д.Зорькин, А.С.Зубарев, А.Д.Керимов, Н.М.Колосова, Ю.В.Копцева, В.В.Лазарев, М.Н.Марченко, Р.С.Мартынюк, В.В.Мозолев, Л.Р.Симонишвили, Б.С.Страшун, Т.Я.Хабриева,

³ Мазкур олимларнинг илмий ишлари диссертация ишининг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида берилган.

И.Хутинаев, А.И.Черкасов, В.Е.Чиркин, И.И.Шуваловлар томонидан, узоқ хорижий мамлакатларда мавзуга оид масалалар A.Blaustein, R.Venter, M.Debre, M.Duverger, B.Zvingmann, K.Kato, M.Kimbrough, Sh.Martin, Z.Norkus, S.Prakash, S.Salman, P.Siaroff, K.Strom, O.Nicoleta, O.Rozenberg, L.Friedmanлар томонидан тадқиқ этилган⁴.

Диссертация мавзусининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги. Диссертация мавзуси Тошкент давлат юридик университетининг илмий тадқиқот ишлари режасига киритилиб илмий тадқиқотларнинг устувор йўналишлари доирасида амалга оширилган.

Тадқиқотнинг мақсади парламент ва ҳукумат муносабатларининг ташкилий-ҳуқуқий механизмини комплекс тадқиқ этиш орқали Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва Вазирлар Маҳкамаси ўзаро муносабатлари механизмини такомиллаштиришга қаратилган таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқишдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

ҳокимиятлар бўлиниши тизимида парламент ва ҳукумат муносабатларини конституциявий-ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил этиш;

Ўзбекистон Республикасида қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимият муносабатларининг шаклланиш ва ривожланиш босқичларини кўрсатиб бериш;

ҳукуматни шакллантириш жараёнида парламент иштироки механизмини конституциявий-ҳуқуқий таҳлил этиш;

ҳукумат фаолияти устидан парламент назоратини амалга оширишнинг ташкилий-ҳуқуқий муаммоларини тадқиқ этиш;

парламент олдида ҳукуматнинг жавобгарлигини кучайтиришнинг ўзига хос жиҳатларини ёритиб бериш;

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва Ҳукуматнинг қонун ижодкорлиги жараёнидаги ҳамкорлигини ривожлантириш масалаларини тадқиқ этиш;

хорижий мамлакатларнинг парламент ва ҳукумат ўзаро муносабатлари ташкилий-ҳуқуқий механизмига оид илғор тажрибасини қиёсий-ҳуқуқий таҳлил этиш;

давлат ҳокимияти тизимида парламент ва ҳукумат муносабатларини тартибга солувчи қонун ҳужжатларини такомиллаштиришга оид таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқиш ва бошқалар.

Тадқиқотнинг объекти Ўзбекистон Республикасида парламент ва Ҳукумат ўртасида юзага келувчи конституциявий-ҳуқуқий муносабатлар тизими ҳисобланади.

Тадқиқотнинг предмети Ўзбекистонда парламент ва Ҳукумат муносабатларини ҳуқуқий тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, ҳуқуқни қўллаш амалиёти, хорижий мамлакатлар қонунчилиги ва амалиёти ҳамда Конституциявий ҳуқуқда мавжуд бўлган концептуал ёндашувлар, илмий-назарий қарашлар ва ҳуқуқий категориялар ҳисобланади.

⁴ Мазкур олимларнинг илмий ишлари диссертация ишининг фойдаланилган адабиётлар рўйхатида берилган.

Тадқиқотнинг усуллари. Тадқиқот олиб боришда тарихий, тизимли-тузилмавий, қиёсий-ҳуқуқий, мантиқий, илмий манбаларни комплекс тадқиқ этиш, индукция, дедукция ва статистик маълумотлар таҳлили каби усуллар қўлланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

Вазирлар Маҳкамаси аъзолигига номзодни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг масъул қўмитаси, сиёсий партиялар фракциялари ва депутатлар гуруҳлари томонидан дастлабки тарзда кўриб чиқилганидан кейингина Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг мажлисида кўриб чиқиш ва маъқуллаш зарурлиги асосланган;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги ваколатли вакили Давлат бюджетининг ижроси тўғрисидаги ҳисоботнинг Қонунчилик палатасига тақдим этилишини таъминлаши зарурлиги асослаб берилган;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги ваколатли вакили Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг аъзоларига, давлат бошқаруви органларининг, маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органларининг мансабдор шахсларига юборилган парламент сўровига ўз вақтида жавоб юборилишини таъминлашга кўмаклашиши зарурлиги асосланган;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги ваколатли вакили давлат бошқаруви органлари, маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари, бошқа ташкилотлар раҳбарларининг улар томонидан Ўзбекистон Республикаси қонунларига риоя этилиши, Олий Мажлис палаталарининг, улар кенгашларининг қарорлари, қўмиталари ва комиссияларининг қарорлари бажарилиши тўғрисидаги ахборотини эшитишда иштирок этиши зарурлиги асослаб берилган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, «Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси тўғрисида»ги, «Давлат бошқарувини янгилаш ва янада демократлаштириш ҳамда мамлакатни модернизация қилишда сиёсий партияларнинг ролини кучайтириш тўғрисида»ги Конституциявий Қонунлар, «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тўғрисида»ги, «Парламент назорати тўғрисида»ги Қонунларга тегишли ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш бўйича таклифлар асосланган;

«Парламент назорати тўғрисида»ги Қонунда парламент назоратининг ҳаракат доираси ва мезонини белгилаш мақсадида парламент назоратининг принципларини белгилаш ҳамда парламент эшитувлари ва парламент текширувининг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш зарурлиги исботланган;

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Кенгашининг қарори билан тасдиқланадиган «Парламент текширувини амалга ошириш тартиби»ни ишлаб чиқиш ҳамда унда мазкур жараённинг барча процессуал жиҳатларини белгилаш зарурлиги асослаб берилган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги. Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги ишда қўлланилган усуллар, унинг доирасида фойдаланилган

илмий-назарий ёндашувлар расмий манбалардан олингани, халқаро тажриба ва миллий қонунчилик нормаларининг ўзаро таҳлил қилинганлиги, хулоса, таклиф ва тавсияларнинг амалиётда жорий этилгани, натижаларнинг етакчи миллий ва хорижий нашрларда эълон қилингани, ваколатли тузилмалар томонидан тасдиқлангани билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти ундаги илмий-назарий хулосалар, таклиф ва тавсиялардан ҳокимиятлар бўлиниши принципида парламент ва ҳукумат ўртасида «ўзаро тийиб туриш ва манфаатлар мувозанати тизими» ташкилий-ҳуқуқий механизмини амалга оширилишини кучайтиришга, унинг самараси ва сифатини оширишда муҳим назарий ва илмий манба сифатида фойдаланиш мумкинлигида намоён бўлади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти парламент ва ҳукуматнинг муносабатларини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни, ҳуқуқни қўллаш амалиётини такомиллаштиришда фойдаланиш мумкинлиги билан белгиланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Парламент ва ҳукумат муносабатларининг ташкилий-ҳуқуқий механизмини такомиллаштириш масалалари тадқиқоти хулосаларидан олинган натижалар асосида:

Вазирлар Маҳкамаси аъзолигига номзодни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасида дастлабки тарзда кўриб чиқишга оид таклифдан 2019 йил 5 мартдаги Ўзбекистон Республикасининг «Ҳукуматни шакллантириш тартиби демократлаштирилиши ва унинг масъулияти кучайтирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ЎРҚ-527-сон Қонуни асосида Ўзбекистон Республикасининг «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тўғрисида»ги 524-П-сон Қонуни 4-моддасида фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг 2019 йил 29 ноябрдаги №05/01-1050-сонли маълумотномаси). Ушбу таклифнинг амалга оширилиши Вазирлар Маҳкамаси аъзолигига номзодни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг масъул қўмитаси, сиёсий партиялар фракциялари ва депутатлар гуруҳлари томонидан дастлабки тарзда кўриб чиқиш амалиётига оид механизмларини қонунчиликда белгилашга хизмат қилган;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги ваколатли вакили Давлат бюджетининг ижроси тўғрисидаги ҳисоботнинг Қонунчилик палатасига тақдим этилишини таъминлаши зарурлиги ҳақидаги таклиф 2019 йил 10 майдаги Ўзбекистон Республикасининг «Баъзи давлат органлари ва ташкилотларининг фаолияти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ЎРҚ-536-сон Қонуни асосида Ўзбекистон Республикасининг «Парламент назорати тўғрисида»ги ЎРҚ-403-сон Қонуни 24¹-моддасида ўз аксини топган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг 2019 йил 29 ноябрдаги №05/01-1050-сонли маълумотномаси). Мазкур таклифнинг амалга оширилиши

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги ваколатли вакили парламент назорати субъектларига Вазирлар Маҳкамасининг кўмаклашишини таъминлашига хизмат қилган;

парламент сўровига ўз вақтида жавоб юборилишини таъминлашга Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги ваколатли вакилининг кўмаклашуви ҳақидаги таклиф 2019 йил 10 майдаги Ўзбекистон Республикасининг «Баъзи давлат органлари ва ташкилотларининг фаолияти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ЎРҚ-536-сон Қонуни асосида Ўзбекистон Республикасининг «Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Регламенти тўғрисида»ги 522-II-сон Қонуни 32-моддасида акс этган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг 2019 йил 29 ноябрдаги №05/01-1050-сонли маълумотномаси). Ушбу таклифнинг амалга оширилиши Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги ваколатли вакилининг Ҳукумат аъзоларига юборилган парламент сўровига ўз вақтида жавоб юборилишини таъминлашга кўмаклашишига оид механизмни мустаҳкамлашга хизмат қилган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги ваколатли вакили давлат бошқаруви органлари, маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари, бошқа ташкилотлар раҳбарларининг улар томонидан Ўзбекистон Республикаси қонунларига риоя этилиши, Олий Мажлис палаталарининг, улар кенгашларининг қарорлари, кўмиталари ва комиссияларининг қарорлари бажарилиши тўғрисидаги ахборотини эшитишда иштирок этиши зарурлиги ҳақидаги таклифлардан 2019 йил 10 майдаги Ўзбекистон Республикасининг «Баъзи давлат органлари ва ташкилотларининг фаолияти такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ЎРҚ-536-сон Қонуни асосида Ўзбекистон Республикасининг «Парламент назорати тўғрисида»ги ЎРҚ-403-сон Қонуни 24¹-моддасида ўз аксини топган (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг 2019 йил 29 ноябрдаги №05/01-1050-сонли маълумотномаси). Мазкур таклифнинг амалга оширилиши Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги ваколатли вакилининг парламент назорати субъектларига Вазирлар Маҳкамасининг кўмаклашишини таъминлашига хизмат қилган;

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Мазкур тадқиқот натижалари 6 та илмий анжуманда, жумладан 3 та халқаро, 3 та республика миқёсида ўтказилган илмий-амалий конференция, давра суҳбатлари ва семинарларда синовдан ўтган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Мазкур тадқиқот натижалари бўйича жами 16 та илмий иш, жумладан, Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг докторлик диссертацияларини асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрларда 8 та мақола (шундан

1 та мақола хорижий журналда) ва тўпламлар таркибида 8 та илмий мақолалар чоп этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация таркиби кириш, 9 параграфдан иборат учта боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат. Диссертациянинг ҳажми 156 бетни ташкил этган.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Диссертациянинг **кириш** қисмида тадқиқот мавзусининг долзарблиги ва зарурати, унинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг асосий устувор йўналишларига боғлиқлиги, мавзу бўйича хорижий илмий-тадқиқотлар шарҳи, муаммонинг ўрганилганлик даражаси, мавзунинг диссертация бажарилаётган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари билан алоқаси, унинг мақсад ва вазифалари, объекти ва предмети, усуллари, илмий янгилиги ва амалий натижаси, тадқиқот натижаларининг ишончлилиги, илмий ва амалий аҳамияти, жорий қилиниши, апробацияси, натижаларнинг эълон қилинганлиги, диссертациянинг тузилиши ва ҳажми ҳақида маълумотлар келтирилган.

Диссертациянинг биринчи боби «**Давлат ҳокимияти тизимида парламент ва ҳукумат муносабатлари: умумий тавсифи, моҳияти ва ривожланишининг назарий-ҳуқуқий асослари**» деб номланиб, ушбу бобда ҳокимиятлар бўлиниши тизимида қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятнинг конституциявий-ҳуқуқий мақоми, парламент ва ҳукумат муносабатлари моҳиятига оид замонавий ёндашувлар ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва Вазирлар Маҳкамаси ўзаро муносабатлари ҳуқуқий асосларининг шаклланиш ва ривожланиш босқичлари масалалари тадқиқ этилган.

Диссертантнинг таъкидлашича, парламент ва ҳукумат муносабатлари механизмини тадқиқ этиш авваламбор ҳокимиятлар бўлиниши принципи моҳиятини очишни тақозо этади. Муаллиф томонидан бу борада ҳуқуқшунос олимларнинг (З.Исломов, Х.Одилқориев, М.Марченко, И.Тулътеев, Р.Ҳакимов, J.Waldron) ёндашувлари таҳлил қилинган ҳамда ҳокимиятлар бўлиниши принципи – ҳокимият тармоқларининг ўзаро тийиб туриш ва мувозанат, ҳамкорлик воситалари орқали давлат ҳокимияти механизмини самарали амалга оширишни ҳамда давлат бошқарувида халқ манфаатларини таъминлайдиган сиёсий-ҳуқуқий доктрина ва амалиёт деган хулоса келинган.

Тадқиқотчининг фикрича, давлат ҳокимияти тизимида парламентнинг ҳуқуқий мақоми унинг функция ва ваколатлари, давлатнинг ички ва ташқи сиёсатини белгилаш ҳамда назорат қилишда парламентнинг иштироки билан белгиланади. Ҳукумат ижро ҳокимиятининг олий органи сифатида қонунлар ижросини таъминлаб, давлат ишларини бошқаради, қонуности ҳужжатларини қабул қилади ҳамда бюджет, ташқи сиёсат масалалари, жамиятда тартибни сақлаш, фуқароларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш каби муҳим вазифаларни амалга оширади.

Муаллифнинг фикрича, парламент ва ҳукумат ўртасидаги муносабатлар –

ҳокимиятлар бўлиниши принципида вужудга келувчи, ўзаро чекловлар ва мувозанат тизими ҳамда назорат тамойилларига асосланган, давлатнинг мақсад ва вазифаларини бажаришга қаратилган, мамлакат ҳаётидаги энг муҳим муносабатларни тартибга солувчи доимий ташкилий-ҳуқуқий воситалар йиғиндиси. Изланувчи томонидан парламент ва ҳукумат ўртасидаги муносабатларнинг замонавий моделлари ҳокимиятлар бўлиниши принципи ҳамда ўзаро мувозанат ва бир-бирини тийиб туриш тамойилига қараб президентлик, парламентар ва аралаш турларга ажратилади.

Тадқиқотчининг фикрича, парламент ва ҳукуматнинг ўзаро муносабатлари механизми қуйидаги йўналишларни ташкил этувчи ҳуқуқий нормалар орқали амалга оширилади: 1) ҳукуматни шакллантириш жараёнида парламентнинг иштироки; 2) ижро ҳокимияти фаолияти устидан парламент назоратини амалга ошириш механизмлари; 3) парламент олдида ҳукумат ва унинг аъзоларининг сиёсий жавобгарлиги; 4) қонун ижодкорлиги жараёнида парламент ва ҳукумат ҳамкорлиги.

Диссертант томонидан Ўзбекистон Республикасида қонун чиқарувчи ҳокимият ва Ҳукумат фаолиятининг ҳуқуқий асослари шаклланиши тарихий, конституциявий-ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил қилиниб, Олий Мажлис ва Вазирлар Маҳкамаси муносабатлари ривожланиши тўрт босқичга бўлиб ўрганилади: биринчи босқич (1990-2002 й.) парламент ва Ҳукуматнинг ҳуқуқий мақоми, уларнинг ўзаро муносабатларини тартибга солувчи асосий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинганлиги билан боғлиқ. Иккинчи босқич (2002-2010 й.) икки палатали парламентнинг шаклланиши, Вазирлар Маҳкамаси алоҳида ҳокимият тармоғига айланиб, Бош вазир ваколатларининг кенгайиши, ҳукуматни шакллантиришда сиёсий партияларнинг роли ошганлигини кўрсатади. Учинчи босқич (2010-2016 й.)да ҳукуматни шакллантириш тартиби янада демоклаштирилганлиги ҳамда парламент назорати шаклларида фойдаланиш, ҳукуматнинг парламент олдида жавобгарлиги (ишончсизлик вотуми) кучайтирилганлиги билан изоҳланади. Тўртинчи босқич (2016 йилдан ҳозирги кунга қадар) парламент назоратига бағишланган қоидалар махсус қонун ҳужжатларида тартибга солинганлиги ҳамда ҳукумат таркибини шакллантиришда Қонунчилик палатасининг роли кучайганлиги билан характерланади. Диссертантнинг фикрича, мамлакатимизда парламентаризмнинг шаклланиш жараёни тугалланмаганлиги туфайли Олий Мажлис ва Вазирлар Маҳкамаси муносабатлари босқичма-босқич ривожланишда давом этмоқда.

Диссертациянинг иккинчи боби «**Ўзбекистон Республикасида парламент ва ҳукумат муносабатларининг ташкилий-ҳуқуқий механизми**»га бағишланган бўлиб, ўз ичига тўрт параграфни олган. Мазкур бобда Ўзбекистон Республикасида Ҳукуматни шакллантириш жараёнида парламентнинг иштироки, парламентнинг ҳукумат фаолияти устидан назорат фаолияти самарадорлигини оширишнинг ташкилий-ҳуқуқий муаммолари, ҳукуматнинг парламент олдида жавобгарлиги, қонун ижодкорлиги жараёнида парламент ва ҳукумат ҳамкорлигини ривожлантириш масалалари тадқиқ этилган.

Тадқиқотчи томонидан ҳукуматни шакллантиришда парламентнинг иштироки масаласида ҳуқуқшунос олимларнинг (А.Мухамеджанов, И.Тультеев, Б.Алимов, А.Раҳманов, М.Бағлай, А.Гогаева, S.Golder) илмий ёндашувлари таҳлил қилинган ҳамда мазкур жараёнда парламентнинг иштироки уч хил – нопарламентар, ярим парламентар ва парламентар усулда амалга оширилади, деган хулосага келинган.

Муаллифнинг фикрича, ҳукуматни шакллантиришда парламентнинг иштироки муайян давлатнинг бошқарув шаклига боғлиқ бўлиб, конституциявий ҳуқуқ фанида олимлар ўртасида МДХ мамлакатларида (шу жумладан, Ўзбекистон) давлат бошқарув шаклини таснифлаш масаласи баҳсли бўлиб қолмоқда. Ўзбекистон Республикасида Ҳукуматни шакллантириш модели аралаш бошқарув шаклининг хусусиятларига эга.

Шунингдек, изланувчи томонидан ҳукуматни шакллантириш тартибининг энг самарали ва демократик усулини топиш мақсадида давлат бошқаруви шакллари қиёсий-ҳуқуқий таҳлил қилинган. Диссертант томонидан аралаш бошқарув шаклидаги хорижий давлатларда ҳукуматни шакллантиришнинг усуллари ҳуқуқшунос олимларнинг (M.Debre, M.Duverger, А.Раҳманов) ёндашувлари орқали таҳлил қилиниб, қуйидаги хусусиятлар ажратиб кўрсатилган: 1) ҳукумат президент ва парламент ўртасидаги ҳамкорлик ва мувозанатда (кўп ҳолларда парламент устунлиги остида) шакллантирилади; 2) ҳукумат аъзолари парламентда ғолиб сиёсий партиялар томонидан илгари сурилади; 3) ижро ҳокимияти президент ва ҳукумат томонидан биргаликда амалга оширилади; 4) президент расман ижро ҳокимияти таркибига кирмайди ҳамда ҳокимият тармоқлари ўртасида ҳакамлик вазифасини бажаради.

Муаллифнинг фикрича, Ўзбекистон Республикасида Вазирлар Маҳкамасини шакллантириш жараёнида парламент ва давлат бошлиғининг иштироки, бевосита ҳукуматнинг алоҳида ҳокимият тармоғи сифатида конституциявий-ҳуқуқий мақомини белгилайди. Шунингдек, Ўзбекистон Республикасида Ҳукуматни шакллантириш жараёни қуйидаги уч босқични ўз ичига олади: 1) Бош вазир номзодини илгари суриш; 2) парламент томонидан Бош вазир лавозимига номзодга ва Ҳукумат дастурига ишонч билдириш; 3) Бош вазир таклифига биноан парламент иштирокида Ҳукумат аъзоларини маъқуллаш ва давлат бошлиғи томонидан тасдиқлаш.

Диссертант томонидан Вазирлар Маҳкамасининг яқин муддатга ва узоқ истиқболга мўлжалланган ҳаракатлар дастури бўйича ҳуқуқшунос олимлар (Р.Ҳакимов, Ш.Зулфикаров, Б.Алимов) ёндашувлари таҳлил этилиб, Вазирлар Маҳкамасининг ҳаракатлар дастури тушунчасига нисбатан муаллифлик таърифи ишлаб чиқилган. Бош вазир лавозимига номзоднинг Олий Мажлис палаталарига ҳаракатлар дастурини тақдим этиши ва уни муҳокама қилиш тартиб-таомиллари тўлиқ тартибга солинмаганлиги таъкидланган ҳамда мазкур масалалар бўйича таклифлар илгари сурилган. Шунингдек, изланувчининг таъкидлашича, Вазирлар Маҳкамаси аъзосининг лавозимига номзод кўриб чиқиладиганда ва маъқулланаётганда унинг истиқболга мўлжалланган ҳаракатлар режасини маъқулланиши ҳамда тасдиқланишига оид аниқ муддатларни белгилаш мақсадга мувофиқ.

Тадқиқотчи ҳукумат фаолияти устидан парламент назорати бўйича ҳуқуқшунос олимлар ёндашувларини (А.Саидов, Т.Хабриева, А.Керимов, Б.Страшун, А.Латифов, М.Нажимов, F.Fitsilis, D.Koryzis) таҳлил қилган ҳолда парламент назоратининг асосий мақсади ижро ҳокимияти органлари фаолиятининг доимий назорати натижасида қонунлар ижросига тўсиқ бўлган ҳолатларни аниқлаш ва уларни бартараф этувчи чора-тадбирлар қўллаш, деган хулоса келган.

Диссертантнинг фикрича, Ўзбекистон Республикасида парламент назоратининг асосий йўналишларига қуйидагиларни киритиш мумкин: конституция ва қонунлар, парламент ҳамда давлат бошлиғи қарорлари юзасидан давлат дастурларини ижро этиш юзасидан назорат; инсон ҳуқуқлари ва эркинларига риоя қилиш бўйича назорат; муҳофизат ва ҳавфсизлик бўйича назорат; давлат бюджети ижроси юзасидан назорат; давлат бошқаруви ва ҳокимияти органларини шакллантириш юзасидан назорат; ташқи сиёсий фаолият юзасидан назорат.

Диссертант томонидан Ўзбекистон Республикасининг «Парламент назорати тўғрисида»ги Қонунига парламент назоратининг ҳаракат доираси ва мезонини белгилаш мақсадида парламент назоратининг принципларни киритиш бўйича таклифлар ишлаб чиқилган.

Муаллиф парламент сўрови, депутат ва сенатор сўровларининг ҳуқуқий асосларини расмий статистик маълумотлар асосида таҳлил қилган ҳолда амалиётда депутат ва сенатор сўрови институтидан фойдаланиш, уни амалга ошириш кафолатлари билан боғлиқ муаммолар мавжудлигини кўрсатишга ҳаракат қилган. Тадқиқотчи томонидан депутат ва сенатор сўровлари лойиҳасини шакллантиришда фуқароларнинг Интернет тармоғидаги мурожаатлари асосида парламент веб-сайтида электрон мурожаатларни қабул қилувчи «Менинг сўровим» порталини яратиш, тегишли ҳудуд ва округ манфаатларини инобатга олиб депутат ва сенатор сўровларини шакллантириш таклифи ишлаб чиқилган.

Диссертант томонидан дунё амалиётида кенг қўлланилиб келинаётган «ҳукумат соати» институти бўйича хорижий мамлакатлар (Буюк Британия, Германия, Канада) тажрибасини таҳлил қилиниб, «ҳукумат соати»да олдиндан огоҳлантиришни тақозо этмайдиган ҳамда ҳукуматдан қисқа муддатда аниқ жавоб беришни талаб қиладиган «долзарб саволлар» бериш амалиётини қонунчиликка жорий этиш ҳақида таклифлар ишлаб чиқилган.

Муаллиф томонидан «Парламент назорати тўғрисида»ги Қонунда мустақамланган парламент текшируви институти билан боғлиқ ташкилий-ҳуқуқий муаммолар тадқиқ этилган ҳамда қонун ҳужжатларида парламент текширувини ўтказиш тартиби, муддати ва натижалари билан боғлиқ тартиб-қоидалар батафсил баён этилмаганлиги таъкидланиб, парламент текшируви ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш бўйича таклифлар илгари сурилган.

Диссертант томонидан ҳукуматнинг парламент олдида жавобгарлигининг конституциявий-ҳуқуқий ва сиёсий турлари ўзаро назарий-ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил қилиниб, муаллифнинг фикрича, ҳукумат конституциявий нормаларни бузилиши (конституциявий деликтлар) оқибатида конституциявий-ҳуқуқий ва

ҳуқуқий (жиноий, маъмурий) жавобгар ҳамда давлат ҳокимиятидаги мақомини инобатга олган ҳолда парламент ва давлат бошлиғи олдида сиёсий жавобгар ҳисобланади.

Диссертантнинг фикрича, Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига кўра Вазирлар Маҳкамасининг функциялари ва ваколатларидан келиб чиқиб, Ҳукумат ва унинг аъзоларига нисбатан икки турдаги шахсий (индивидуал) ва жамоавий (коллегиал) жавобгарлик чоралари мавжуд бўлиб, Ўзбекистон Республикаси Конституциясига кўра, Бош вазир Вазирлар Маҳкамаси фаолиятини ташкил этади ва унга раҳбарлик қилади, унинг самарали ишлаши учун шахсан жавобгар бўлса, парламент олдида Бош вазирнинг шахсий жавобгарлиги унга нисбатан Қонунчилик палатаси томонидан ишончсизлик вотуми билдириш ҳуқуқи мавжудлигида намоён бўлади.

Шунингдек, Ҳукумат аъзоларининг «шахсий жавобгарлиги» Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг палаталари Вазирлар Маҳкамаси айрим аъзосининг фаолияти юзасидан зарур бўлганда уни истеъфога чиқариш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президенти кўриб чиқиши учун таклиф киритиши мумкинлигида намоён бўлади. Муаллифнинг фикрича, Ҳукуматнинг «жамоавий жавобгарлиги» учун Бош вазирга нисбатан ишончсизлик вотуми парламент палаталари томонидан қабул қилинган тақдирда, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг бутун таркиби Бош вазир билан бирга истеъфога чиқиши зарурий асос ҳисобланади.

Тадиқотчининг фикрича, Бош вазирга нисбатан ишончсизлик вотумини билдириш тўғрисидаги масалани кўриб чиқиш тартиби бир мунча ноаниқ, хусусан, ишончсизлик вотумини билдиришнинг аниқ асослари ва муддатлари қонунчиликда тўлиқ тартибга солинмаганлиги сабабли қонун ҳужжатларига тегишли қўшимчалар киритилиши таклиф этилади.

Шунингдек, муаллиф томонидан амалдаги қонунчиликка кўра, парламент томонидан ишончсизлик вотуми Бош вазирга нисбатан фаолиятининг исталган муддатида билдирилиши мумкинлиги муайян вақт талаб қилувчи дастурларни амалга оширишга тўсқинлик қилиши ҳамда Ҳукумат барқарорлигига салбий таъсир қилиши мумкин деган хулосага келинган. Изланувчи хорижий мамлакатлар (Португалия, Испания, Польша, Беларусь) тажрибасидан келиб чиқиб, ишончсизлик вотуми билдириш ҳамда қайта ишончсизлик вотуми таклифи билан чиқишнинг аниқ муддатларини белгилаш мақсадга мувофиқ деган хулосага келган. Диссертантнинг фикрича, қонунчилигимизда ишончсизлик вотуми билдиришнинг ҳамда қайта ишончсизлик вотуми таклифи билан чиқишнинг аниқ муддатларини белгилаш орқали Ҳукумат барқарорлиги таъминланади ҳамда муайян вақт талаб қилувчи дастурларни амалга оширишга имконият пайдо бўлади.

Диссертант қонун ижодкорлиги жараёнида парламент ва ҳукумат ҳамкорлиги масалалари бўйича ҳуқуқшунос олимлар (Х.Одилқориев, А.Хошимхонов, М.Нажимов, Ш.Сайдуллаев) фикрларини таҳлил қилиб, илмий мунозарага киришган ҳолда ҳукуматнинг қонун ижодкорлиги ваколатларини ўзига хос қуйидаги моделларга ажратади: 1) парламентар республика модели; 2) президентлик республикаси модели; 3) аралаш республика модели.

Муаллифнинг фикрича, давлат бошқарувининг аралаш шаклида президент ҳокимият тармоқлари таркибига кирмаганлиги учун ҳукумат ҳам конституцияга мувофиқ қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга бўлгани ҳолда, мазкур фаолиятни мустақил амалга оширади (Масалан, Франция, Ўзбекистон).

Тадқиқотчи томонидан ҳукуматнинг қонун ижодкорлиги жараёнида иштироки шакллари ҳамда ўзига хос ва стандарт ваколатларининг гуруҳларга бўлиниши бўйича ҳуқуқшунос олимларнинг (В.В.Мозолев, И.И.Шувалов) илмий ёндашувлари таҳлил қилиниб, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига кўра, Вазирлар Маҳкамасининг қонун ижодкорлиги жараёнидаги иштирокининг модели – «тенг кучли ваколатли ҳукумат» ва айрим ҳолатларда «кучли ҳукумат» модели элементларига мос келиши, унга кўра Ҳукуматнинг қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи мавжудлиги ҳамда унинг парламент муҳокамаларида иштироки, шуниндек, айрим масалаларда Давлат бюджети (молиявий қонун лойиҳалари бўйича) ҳал қилувчи овозга эга бўлиши билан ўзига хосдир.

Тадқиқотчи томонидан қонун ижодкорлиги жараёнида парламент ва ҳукумат ҳамкорлиги механизмларини такомиллаштириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси ўзи киритган қонун лойиҳалари ва қонунларни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарида кўриб чиқишда иштирок этиш учун тайинланган вакилларида ташқари Олий Мажлис палаталари таклифига мувофиқ Ҳукумат аъзоларининг иштирок этиши ва саволларга жавоб бериши шартлиги бўйича таклиф илгари сурилган. Изланувчи томонидан қонун ижодкорлиги жараёнида «ваколатли қонунчилик» институти самарали қўлланилаётган бир қатор ривожланган хорижий мамлакатлар (Франция, Испания)нинг илғор тажрибаси таҳлил қилинган ҳамда мазкур институтни истиқболда миллий қонунчиликка жорий этиш масалалари илмий-назарий жиҳатдан таҳлил этилган.

Диссертациянинг учинчи боби **«Хорижий давлатларда парламент ва ҳукумат муносабатлари таҳлили ҳамда миллий қонунчиликни такомиллаштиришнинг устувор йўналишлари»** деб номланиб, ушбу бобда хорижий мамлакатларнинг парламент ва ҳукумат муносабатларининг конституциявий-ҳуқуқий механизмига оид илғор тажрибасининг қиёсий-ҳуқуқий таҳлили ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва Вазирлар Маҳкамаси муносабатлари механизми самарадорлигини оширишнинг долзарб масалалари тадқиқ этилган.

Изланувчи томонидан парламентар ва аралаш бошқарув шаклидаги хорижий мамлакатлар (Буюк Британия, Франция, Германия, Испания, Италия, Япония, Греция)да ҳукуматни шакллантириш амалиёти таҳлил қилинган ҳамда диссертант томонидан аксарият ривожланган давлатларда ҳукуматни шакллантириш жараёнида одатда «коалицион ҳукумат» шаклланади, деган хулосага келинган ҳамда айрим давлатлар (Португалия) мисолида ҳукуматнинг парламентга ҳаракат дастурини киритиши ҳамда унинг муҳокама қилиниши жараёнлари ўрганилган. Шунингдек, Буюк Британия парламент тизимидаги расмий муҳолифат ҳукумати – «Соядаги Кабинет» («Shadow Cabinet») амалиёти

ва Грецияда ҳукуматни шакллантиришнинг ўзига хос модели ижобий баҳоланган.

Тадқиқотчи томонидан хорижий тажрибада парламент сўровининг бир тури сифатида «интерпелляция» институтининг ҳуқуқий табиати ўрганилиб, истиқболда уни миллий қонунчиликда қўллаш масалалари назарий-ҳуқуқий таҳлил қилинган ҳамда «ҳукумат соати» институти, парламент «тергов қўмиталари» фаолияти бўйича хорижий мамлакатлар амалиёти муҳокама қилинган. Шунингдек, МДХ мамлакатлари қонунчилиги бўйича изланувчи томонидан ҳукуматнинг парламентга таъсир этиш воситаси сифатида ҳокимият тармоқларининг ўзаро тенглиги ҳамда бир-бирига таъсир қилиш механизмининг воситаси сифатида «ишонч вотуми» институти (Россия Федерацияси) ва парламент куйи палатаси олдида ҳукумат аъзоларининг жавобгарлиги юзасидан хорижий амалиёт (Қозоғистон Республикаси) таҳлил қилинган. Диссертант ҳукуматни шакллантириш жараёнида парламентнинг иштироки, парламент назорати, ҳукуматнинг парламент олдида жавобгарлиги масалалари бўйича Марказий Осиё давлатлари қонунчилигини қиёсий-ҳуқуқий таҳлил қилган ҳолда минтақа мамлакатлари қонунчилиги амалиётида парламент ва ҳукумат муносабатлари бўйича дунёнинг ривожланган давлатлари тажрибасининг айрим жиҳатлари у ёки бу кўринишда мавжудлигини таъкидлаган.

Муаллифнинг фикрича, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва Вазирлар Маҳкамасининг ўзаро муносабатларига оид қонунчиликни такомиллаштириш икки ҳокимият тармоғи ўртасида «ўзаро тийиб туриш ва мувозанат тизими»ни ривожлантиришда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари ижросини ҳамда қонун устуворлигини таъминлаш, Олий Мажлисининг назорат фаолиятини кучайтириш, давлат механизмида парламент ва Ҳукумат зиммасига юклатилган вазифаларни самарали ижро этишга хизмат қилади.

Диссертант томонидан мазкур боб доирасида хорижий мамлакатлар тажрибасидан келиб чиқиб, миллий қонунчиликни такомиллаштиришнинг устувор йўналишлари сифатида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасини шакллантириш жараёнида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси иштирокини кучайтириш; парламент назоратининг янги замонавий шакллари жорий этиш; парламент эшитувлари ва парламент текшируви ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш; Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси олдида жавобгарлигини кучайтириш; парламент ва ҳукуматнинг қонун ижодкорлиги жараёнидаги ҳамкорлигини ривожлантириш; ҳукумат фаолиятини ташкил этишда лаёқатсизлик учун қонун чиқарувчи ҳокимият масъулиятини ошириш масалалари назарий-ҳуқуқий таҳлил қилиниб, қонунчиликни такомиллаштириш юзасидан асосланган таклифлар илгари сурилган.

ХУЛОСА

Давлат ҳокимияти тизимида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва Вазирлар Маҳкамаси ўзаро муносабатларининг ҳуқуқий механизмларини такомиллаштиришни конституциявий ҳуқуқ фани нуқтаи назаридан тадқиқ этиш ҳамда тадқиқот олдига қўйилган вазифаларни ҳал этиш натижалари қуйидаги илмий-амалий хулосаларга келишга, шунингдек қонунчиликни такомиллаштиришга оид таклиф ва тавсияларни илгари суришга хизмат қилди.

I. Илмий-назарий хулосалар

1. Ўзбекистонда ҳокимиятлар бўлиниши конституциявий тамойилини амалга оширишнинг айрим жиҳатлари ёритилди. Унга кўра, давлат ҳокимияти тизимида парламент институтини ривожлантириш ислохотлари давлат бошқарувини демократлаштириш, икки палатали парламентни ташкил этиш, унинг назорат ваколатларини кенгайтириш ва қонун ижодкорлиги сифатини оширишга қаратилди ҳамда ижро ҳокимияти тизимида Вазирлар Маҳкамаси олий орган сифатида шаклланиб, Бош вазир унга раҳбарлик қилувчи, ҳукумат фаолиятига шахсан жавобгар мансабдор шахс мақомига эга бўлди. Ушбу жараёнда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва Вазирлар Маҳкамасининг ҳуқуқий мақоми, ўзаро муносабатлари ва ҳамкорлигининг ҳуқуқий асослари яратилди.

2. Парламент ва ҳукумат ўртасидаги муносабатлар «ўзаро мувозанат ва бир-бирини тийиб туриш» тамойили амалга оширилишига қараб президентлик, парламентар ва аралаш турларга ажратилади. Мазкур муносабатларнинг илмий тушунчасини аниқлаштириш мақсадида қуйидаги муаллифлик таърифи ишлаб чиқилди: парламент ва ҳукумат ўртасидаги муносабатлар – ҳокимиятлар бўлиниши принципида вужудга келувчи, ўзаро мувозанат ва бир-бирини тийиб туриш тизимида асосланган, давлатнинг мақсад ва вазифаларини бажаришга қаратилган, мамлакат ҳаётидаги энг муҳим муносабатларни тартибга солувчи доимий ташкилий-ҳуқуқий воситалар йиғиндиси.

3. Ўзбекистон Республикасида қонун чиқарувчи ҳокимият ва Вазирлар Маҳкамаси муносабатлари ҳуқуқий асосларини шаклланишини тарихий, конституциявий-ҳуқуқий жиҳатдан таҳлил қилган ҳолда ушбу жараёни шартли равишда уч босқичга ажратиш мумкин: Биринчи босқич 1990 йилдан 2002 йилгача, иккинчи босқич 2002 йилдан 2010 йилгача, учинчи босқич 2010 йилдан 2016 йилгача, тўртинчи босқич 2016 йилдан ҳозирги кунга қадар деб даврлаштириш мумкин.

4. Давлат ҳокимияти тизимида парламентнинг ўрни ҳамда қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимият органлари муносабатига қараб парламентаризм қарор топишининг ўзига хос моделларини аниқлаш мумкин. Ўзбекистон Республикасида дуалистик парламентаризм асослари шакллانган. Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ва Президент олдида жавобгар ҳисобланади.

5. Ҳукуматни шакллантиришда парламентнинг иштироки муайян давлатнинг бошқарув шаклига таъсир қилади. Давлат ҳокимияти тизимидаги

ислохотлар натижасида парламентнинг Вазирлар Маҳкамасини шакллантириш жараёнидаги иштироки кучайтирилди. Натижада ҳозирда Ўзбекистон Республикаси давлат бошқарув шакли аралаш республика (президентлик-парламентар) шакли белгиларига эга.

6. Парламент назорати парламентаризмнинг асосий белгиларидан бири бўлиб, парламент назорати илмий тушунчасига қуйидаги муаллифлик таърифи тақлиф этилади: парламент назорати – парламент томонидан ижро ҳокимияти органлари ҳамда мансабдор шахслар томонидан қонунларнинг тўлиқ ижро этилиши ва улар фаолиятида қонунийликка амал қилинишини назорат қилиш ҳамда баҳолаш, унинг натижасида қонунлар ижросига тўсиқ бўлган ҳолатларни аниқлаш ва уларни бартараф этувчи чора-тадбирлар қўллаш орқали доимий амалга ошириладиган ихтисослашган фаолиятдир.

7. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси веб-сайтида фуқароларнинг электрон мурожаатларини қабул қилувчи «Менинг сўровим» номли платформа яратган ҳолда тегишли ҳудуд ва округ манфаатларини инобатга олиб депутат ва сенатор сўровларини шакллантириш амалиётини жорий қилиш тақлиф этилади.

8. Ҳукуматнинг парламент олдида жавобгарлиги конституциявий-ҳуқуқий ва сиёсий жавобгарлик турларига ажратилади. Ҳукуматнинг парламент олдида жавобгарлиги тушунчасига «ҳокимиятлар бўлиниши тизимида ижро ҳокимиятининг қонун билан белгиланган ваколатларини амалга оширишда парламент олдида ҳисобдорлиги ҳамда ўзининг бошқарув фаолияти учун коллегиял ва ҳукумат аъзолари индивидуал тартибда турли ҳуқуқий воситалар орқали жавоб беришга бўлган конституциявий мажбуриятидир» деган таъриф берилди.

9. Давлат бошқарувининг аралаш шаклида президент ҳокимият тармоқлари таркибига кирмаганлиги учун ҳукумат ҳам конституцияга мувофиқ қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга бўлгани ҳолда, мазкур фаолиятни мустақил амалга оширади. Вазирлар Маҳкамасининг қонун ижодкорлиги жараёнидаги иштирокининг модели – «тенг кучли ваколатли ҳукумат» ва айрим ҳолатларда «кучли ҳукумат» модели элементларига мос келади, унга кўра Ҳукумат қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи ҳамда молиявий қонун лойиҳалари бўйича ҳал қилувчи ҳулосани бериш ҳуқуқига эга.

10. Ўзбекистон Республикасида Олий Мажлис ва Вазирлар Маҳкамаси муносабатлари ташкилий-ҳуқуқий механизмини такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш бўйича қуйидаги устувор йўналишлар илмий-назарий ва ҳуқуқий жиҳатдан асослантирилди:

- ҳукуматни шакллантириш жараёнида ривожланган давлатлар тажрибаси асосида парламент иштирокини кучайтириш;
- парламент назорати натижаларини амалга ошириш, парламент эшитувлари ва парламент текшируви ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш ҳамда парламент назоратининг янги шакллари жорий этиш;
- Вазирлар Маҳкамасининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси олдида жавобгарлигини кучайтириш;
- парламент ва Вазирлар Маҳкамасининг қонун ижодкорлиги жараёнидаги ҳамкорлигини ривожлантириш.

II. Норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар:

11. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 98-моддасига сиёсий партияларнинг ҳукуматни шакллантиришдаги ролини кучайтириш ва сайловчиларнинг кўпчилик қисми манфаатларини ифода этиш мақсадида қуйидаги ўзгартиришни киритиш:

«Ўзбекистон Республикаси Бош вазир номзоди Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатасига сайловда умумий депутатлик ўринларининг мутлақ кўпчилик қисмини қўлга киритган сиёсий партия ёки келишилган ҳолда бир неча сиёсий партиялар томонидан таклиф этилади».

12. Ўзбекистон Республикаси Президенти таклиф этилган Бош вазир номзодини кўриб чиқиш тартибини аниқ белгилаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 98-моддасига қуйидаги қўшимчани киритиш:

«Ўзбекистон Республикаси Президенти тақдим этилган Бош вазир лавозимига номзодни рад қилган тақдирда, етакчи сиёсий партия фракцияси ўн кун муддат ичида бошқа номзодни тақдим этиши ҳуқуқига эга».

13. «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тўғрисида»ги Қонунига Вазирлар Маҳкамасининг яқин муддатга ва узоқ истиқболга мўлжалланган ҳаракатлар дастурининг тушунчасини қуйидаги таҳрирда киритиш:

«Вазирлар Маҳкамасининг яқин муддатга ва узоқ истиқболга мўлжалланган ҳаракатлар дастури – Ҳукуматнинг мамлакатни ривожлантиришининг энг муҳим ҳамда устувор йўналишлари бўйича турли соҳаларда амалга оширадиган сиёсий фаолияти ва стратегик мақсадларини ўзида ифодаловчи, аниқ натижалар ва кўрсаткичлар назарда тутилган чоратadbирлар дастури».

14. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис томонидан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг ҳаракатлар дастурининг тасдиқланмаганлиги ҳуқуқий оқибати, унинг қайта ишланиши учун бериладиган муддатни амалдаги қонунчиликда белгилаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг регламенти тўғрисидаги қонунларга қуйидаги қўшимчани киритиш мақсадга мувофиқ:

«Ўзбекистон Республикаси Бош Вазир мазкур лавозимга тасдиқлаганидан сўнг ўн кун ичида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига Вазирлар Маҳкамасининг яқин муддатга ва узоқ истиқболга мўлжалланган ҳаракат дастурини тақдим этади. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталари мазкур дастур ҳақида маърузасини тинглайди ҳамда уч кун ичида дастурини маъқуллайди ёки рад этади. Агарда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталари томонидан дастур рад этилса Бош вазир томонидан етти кун ичида маромига етказилади ва такроран киритилади».

15. Ўзбекистон Республикасининг «Парламент назорати тўғрисида»ги Қонунга парламент назоратининг ҳаракат доираси ва мезонини белгилаш мақсадида қуйидаги принципларни киритиш лозим: «қонунийлик; халқаро ҳуқуқнинг умум эътироф этилган нормалари устунлиги; ҳокимиятлар бўлиниши; инсон ва фуқаро ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш ва ҳурмат қилиш;

қонун олдидан тенглик; парламент назорати субъектларининг мустақиллиги; ошкоралик; холислик».

16. «Ўзбекистон Республикаси Қонунчилик палатаси тўғрисида»ги Қонунга парламентдаги муҳолифат фракциянинг «ҳукумат соати»да ҳукумат аъзосига биринчи навбатда ва бошқа фракцияларга қараганда кўпроқ саволлар бериши ҳамда парламент назорати мажлисларида биринчи бўлиб мунозара билан чиқиши ҳуқуқини киритиш;

17. Ўзбекистон Республикасининг «Парламент назорати тўғрисида»ги Қонунининг 10¹-моддаси учинчи қисмини қуйидаги таҳрирда баён қилиш: «Қонунчилик палатаси депутатларининг ҳукумат аъзоларига саволлари Қонунчилик палатаси Кенгаши томонидан «ҳукумат соати»ни ўтказишдан камида ўн кун олдин Вазирлар Маҳкамасига юборилади. Қонунчилик палатаси Спикери томонидан овозга қўйилганда депутатларнинг камида ўн фоизи ташаббуси билан муҳим ва тезкор масалалар бўйича олдиндан оғоҳлантирмасдан «ҳукумат соати»да «долзарб савол»лар берилиши мумкин.»

18. Ўзбекистон Республикасининг «Парламент назорати тўғрисида»ги Қонуни 18-моддасида парламент текширувини қўзғатиш учун қуйидаги асосларни мустаҳкамлаш таклиф этилади:

«Ўзбекистон Республикаси Конституцияси билан кафолатланган инсон ва фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини қўпол равишда бузиш фактлари мавжуд бўлган ҳолатда;

мамлакат хавфсизлиги асосларига, унинг барқарор ривожланишига салбий таъсир кўрсатиши мумкин бўлган муайян фактлар ёки воқеалар мавжуд бўлганда;

табiiй ва техноген фавқулодда вазиятларнинг салбий оқибатлари билан боғлиқ ҳолатларда.»

19. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталари Кенгашларининг қарори билан тасдиқланадиган «Парламент текширувини амалга ошириш тартиби»ни ишлаб чиқиш ҳамда унда мазкур жараённинг барча процессуал жиҳатларини белгилаш таклиф этилади.

20. Давлат бюджети ижроси бўйича Вазирлар Маҳкамасининг жавобгарлигини кучайтириш мақсадида «Парламент назорати тўғрисида»ги Қонуннинг 7-моддаси олтинчи қисмини қуйидаги таҳрирда баён қилиш таклиф этилади:

«Давлат бюджетининг ижроси тўғрисидаги йиллик ҳисобот фракциялар ва Қонунчилик палатасининг қўмиталарида муҳокама этилганидан кейин Қонунчилик палатаси мажлисида кўриб чиқилади ҳамда Қонунчилик палатасининг қарори билан тасдиқланади. Қонунчилик палатаси томонидан давлат бюджети ижроси бўйича Ҳукумат ҳисоботининг тасдиқланмаслиги Бош вазирга нисбатан ишончсизлик вотуми билдириш ҳақида Ўзбекистон Республикаси Президентига таклиф киритишга асос бўлади».

21. «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тўғрисида»ги Қонуннинг 38-моддаси бешинчи қисмини қуйидаги таҳрирда баён қилиш таклиф этилади:

«Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг палаталари Вазирлар Маҳкамаси айрим аъзосининг ўзи раҳбарлик қилаётган давлат бошқаруви органи фаолияти масалалари юзасидан ахборотини эшитиши ҳамда зарур бўлганда уни истеъфога чиқариш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президенти кўриб чиқиши учун таклиф киритиши мумкин. Бундай ҳолатда Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳукумат аъзосининг истеъфоси ҳақида таклифни қабул қилиши ёки рад этиши мумкин. Агарда рад этилган таклиф парламент палаталари аъзоларининг учдан икки қисми томонидан олти ойдан сўнг қайта киритилса, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳукумат аъзосини истеъфога чиқариши ҳақида қарор қабул қилади».

22. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Регламентида «Ўзбекистон Республикаси Бош вазирига нисбатан ишончсизлик вотумини билдириш тўғрисидаги масалани кўриб чиқишда ишончсизлик вотуми киритилганда зарурий асосларни тўплаш ва уни муҳокама қилиш учун муайян муддатларни белгилаш ҳамда ҳукуматнинг ҳаракатлар дастури қабул қилинган вақтдан бошлаб бир йил давомида ишончсизлик вотуми билдириш мумкин эмаслиги» ҳақида қондани мустаҳкамлаш таклиф этилади.

23. Қонун ижодкорлиги жараёнида парламент ва ҳукумат ҳамкорлиги механизмларини такомиллаштириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Регламентида *ижтимоий аҳамияти муҳим бўлган масалалар юзасидан ахборот олиш учун Вазирлар Маҳкамасининг ўзи киритган қонун лойиҳалари ва қонунларни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарида кўриб чиқишда иштирок этиш учун тайинланган вакилларида ташқари Олий Мажлис палаталари таклифига мувофиқ Ҳукумат аъзоларининг ҳам иштирок этиши ва саволларга жавоб бериши шартлиги* бўйича қондани белгилаш таклиф этилади.

24. Ўзбекистон Республикасининг «Давлат бошқарувини янгилаш ва янада демократлаштириш ҳамда мамлакатни модернизация қилишда сиёсий партияларнинг ролини кучайтириш тўғрисида»ги Конституциявий қонуннинг 4-моддасига қуйидаги қўшимчани киритиш:

«Ўзбекистон Республикаси Бош вазири номзоди тўғрисидаги таклиф Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссиясининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасига сайловлар якунлари тўғрисидаги ахбороти ва сайланган депутатлар рўйхати матбуотда эълон қилинган кундан эътиборан икки ҳафталик муддатдан кечиктирмай Ўзбекистон Республикаси Президентига киритилиши шарт. *«Агарда етакчи сиёсий партия фракцияси белгиланган муддатда Бош вазир номзодини таклиф қилиш ҳуқуқидан фойдалана олмаса, ушбу ҳуқуқ кейинги ўриндаги сиёсий партия фракциясига берилади.*

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ўттиз кунлик муддатда Бош вазири номзоди тўғрисидаги таклифни Ўзбекистон Республикаси Президентига кирита олмаган тақдирда Ўзбекистон Республикаси Президенти Қонунчилик палатасини тарқатиб юборади ва янги сайлов тайинлайди».

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING OF THE SCIENTIFIC
DEGREES DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 AT TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

TURDIEV KHAYITJON USMONKUL UGLI

**ISSUES OF IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATIONAL LEGAL
MECHANISM FOR RELATIONS BETWEEN PARLIAMENT AND
GOVERNMENT**

**12.00.02. – Constitutional Law. Administrative Law.
Finance and Customs Law**

**Doctoral (PhD) dissertation abstract
on legal sciences**

Tashkent – 2021

The theme of the doctoral dissertation (PhD) was registered at the Supreme Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan under number B2019.2.PhD/Yu285.

The dissertation is prepared at Tashkent State University of Law.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, English, Russian (summary)) on the website of the Scientific Council (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) and Information educational portal «ZiyoNET» (www.ziynet.uz).

Supervisor:

Tulteev Ilyas Tavasovich,
Doctor of Science in Law,
Associate Professor

Official opponents:

Mukhamedjanov Amanulla Zakirovich,
Doctor of Science in Law, Professor

Zulfikarov Sherzod Khurramovich,
Doctor of Science in Law,
Associate Professor

The leading organization:

**Legislation and Parliamentary
Research Institute under the Oliy
Majlis of the Republic of Uzbekistan**

The defense of the dissertation will be held on January 15, 2021 at 10:00 at the Session of the Scientific Council DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 at Tashkent State University of Law (Address: 100047, Sayilgokh street, 35. Tashkent city. Phone: (998971) 233-66-36; Fax: (998971) 233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

The doctoral dissertation is available at the Information Resource Center of Tashkent State University of Law (registered under 947.), (Address 100047, Amir Temur Street, 13. Tashkent city. Phone: (998971) 233-66-36).

The abstract of the dissertation is distributed on December 30 2020.

(Registry protocol No. 9 of December 30, 2020).

R.R.Khakimov

Chairman of the Scientific Council for
awarding scientific degrees, Doctor of
Science in Law, Professor

I.R.Bekov

Secretary of the Scientific Council for
awarding scientific degrees, Candidate of
Science in Law, Professor

M.A.Akhmedshayeva

Chairman of the Scientific Seminar under
the Scientific Council for awarding
scientific degrees, Doctor of Science in
Law, Professor

INTRODUCTION (abstract of PhD thesis)

The actuality and relevance of the dissertation theme. The principle of separation of powers is recognized by all legal democratic states in the world as a basic principle of the organization of state authority, and special attention is paid to the issues of checks and balances between parliament and government. One of the main activities of the UN to support democratic governance in the world is “assisting national parliaments in improving the separation of powers and oversight system”¹ and the main initiator of the Sustainable Development Goals to be achieved by 2030 – the parliament and executor – the government. Especially in the timely and effective solution of socio-economic problems accumulated in society during the COVID-19 pandemic, it is important to maintain checks and balances between parliament and government.

As a result of the development of the constitutional practice of parliamentarism in the world, the formation of the government, strengthening the participation of parliament in it, establishing effective control over government through the development of new forms and methods of parliamentary control, changing the legal nature of parliamentary and government relations as the government becomes more accountable to parliament are paid special attention for the development of “smart management” concept in the field as a research area of significant scientific and practical importance.

As one of the priorities in improving the system of state and society building, a number of targeted measures are being taken in our Republic to develop an effective system of checks and balances of state authority, strengthen parliamentary participation in government formation, strengthen the responsibility of the Cabinet of Ministers to the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan. The priority issues of “Strengthening the role of the Oliy Majlis in the state power system, further expanding its powers in solving the most important tasks of the country’s domestic and foreign policy, as well as in exercising parliamentary control over the activities of the executive branch”² and the solution of these tasks makes it necessary to bring the legislation in this area in line with international standards.

The dissertation research will serve at a certain level to implement the tasks defined in the legislative acts in this area, Constitutional Laws “On the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan” (2003), “On the Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan” (2003), “On Strengthening the Role of Political Parties in the Renewal and Further Democratization of State Governance and Modernization of the Country” (2007), Laws “On the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan” (2019), “On Parliamentary Control” (2016) and resolution of the President of the Republic of Uzbekistan “On the Introduction of the Position of Authorized Representative of the Cabinet of Ministers

¹ <https://www.un.org/ru/sections/issues-depth/democracy/index.html>

² Decree of the President of the Republic of Uzbekistan of February 7, 2017 No DP-4947 “On the Action Strategy for further development of the Republic of Uzbekistan” // Collection of Legislation of the Republic of Uzbekistan, 2017, No. 6, Article 70.

of the Republic of Uzbekistan in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan” No. RP-3294 (2017) and other legislative acts.

The dependence of the research on the priority areas of development of science and technologies in the country. This research was prepared within the framework of the I. “Spiritual, moral and cultural development of a democratic and legal society, the formation of an innovative economy”.

The extent of the study of the research problem. In the field of legal science of Uzbekistan, first of all – in the constitutional law, some theoretical and practical problems connected with a subject of research work studied in the scientific works of national scientists, including A.A.Agzamkhodjaev, S.M.Adilkhodjaeva, A.A.Azizkhodjaev, M.A.Akhmedshaeva, B.B.Alimov, Kh.B.Boboev, Z.T.Voxidov, K.N.Djumaboev, S.M.Erniyozova, Sh.X.Zulfikorov, Z.M.Islomov, A.Latifov, G.R.Malikova, M.M.Mirakulov, G.R.Mirzaeva, O.Z.Mukhamedjanov, M.K.Najimov, Kh.T.Odilkoriev, A.E.Rakhmanov, A.X.Saidov, I.T.Tulteev, U.T.Toshkanboev, R.R.Khakimov Khoshimkhanov, O.T.Khusanov and other scientists³.

Theoretical and legal analysis of relations between parliament and government in Uzbekistan studied in the candidate's dissertation of K.N.Dzhumabaev (1993), legal analysis of the ensuring balance between the branches of state authority in the doctoral dissertation of R.R.Khakimov (2018), theoretical issues of the relationship of the executive branch with the legislature in the doctoral dissertation of A.Akhmedshaeva (2010), the legal order of the relations of the Cabinet of Ministers and parliament in the candidate's dissertation of A.E.Rakhmanov (2008), as well as the constitutional-legal analysis of the relationship between the parliament and the government of the Republic of Karakalpakstan in the dissertation of S.M.Erniyozova (2019).

However, the issues of the improvement of the organizational and legal mechanism for the relations of parliament and government have not been studied as a comprehensive study at the level of doctoral dissertation.

Issues related to this topic in the CIS countries have been researched by S.A.Avakyan, M.V.Baglay, A.S.Barto, R.M.Vesnin, A.L.Gogaeva, V.V.Golubev, V.D.Zorkin, A.S.Zubarev, A.D.Kerimov, N.M.Kolosova, Yu.V.Koptseva, B.V.Lazarev, M.N.Marchenko, R.S.Martynyuk, V.V.Mozolev, L.R.Simonishvili, B.S.Strashun, T.Y.Khabrieva, I.Khutinaev, A.I.Cherkasov, V.E.Chirkin, I.I.Shuvalov, from foreign countries this area have been studied by A.Blaustein, R.Venter, M.Debre, M.Duverger, B.Zvingmann, K.Kato, M.Kimbrough, Sh.Martin, Z.Norkus, S.Prakash, S.Salman, P.Siaroff, K.Strom, O.Nicoleta, O.Rozenberg, L.Friedman⁴.

Relation of the dissertation's theme to the scientific-research work of higher education institution where it was implemented. The theme of the dissertation is included in the research plan of Tashkent State University of Law and is carried out within the priorities of scientific research.

³ The scientific works of these scientists are given in the list of references used in the dissertation.

⁴ The scientific works of these scientists are given in the list of references used in the dissertation.

The aim of the research is to make proposals and recommendations on improving the mechanism for relations between the Oliy Majlis and the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan through a comprehensive study of the organizational and legal mechanism for parliamentary and government relations.

The tasks of the research:

- analysis of parliamentary and government relations in the system of separation of powers from a constitutional legal perspective;

- categorizing legal reforms of formation and development of relations between the legislative and executive authorities in the Republic of Uzbekistan into period stages;

- constitutional and legal analysis of the mechanisms for parliamentary participation in the formation of government;

- study of organizational and legal problems of parliamentary control over government activities;

- highlighting specific aspects of strengthening government responsibility to parliament;

- study of issues of development of cooperation between the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan and the Government in the legislative process;

- comparative and legal analysis of advanced practices in the organizational and legal mechanism for parliamentary and government relations in foreign countries;

- development of proposals and recommendations on improving the legislation regulating relations between parliament and government in the system of state authority and etc.

The object of the research is a system of constitutional legal relations between the parliament and the Government in the Republic of Uzbekistan.

The subject of the research is normative and legal acts regulating the relations between parliament and Government in Uzbekistan, legal practices, legislation and practice of foreign countries, as well as conceptual approaches, scientific and theoretical views and legal categories existing in constitutional law.

Research methods. Methods such as complex study of historical, system-structural, comparative legal, logical, scientific sources, induction, deduction and analysis of statistical data were used in the research.

Scientific novelty of the research is as follows:

- the need for consideration and approval of a candidate for the Cabinet of Ministers at the setting of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan only after the initial consideration by the responsible committee of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis, fractions of political parties and deputy groups is justified;

- it is justified that it is necessary for authorized representative of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan to ensure the report on the execution of the State budget submitted to the Legislative Chamber;

- it is justified that it is necessary for the authorized representative of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan to assist in ensuring timely response to parliamentary questions

addressed to the members of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan, public administration officials, local executive authorities;

the need for the participation of the authorized representative of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan in hearing of reports of heads of public administration bodies, local executive bodies, other organizations on their observance of the laws of the Republic of Uzbekistan, execution of resolutions of the chambers of the Oliy Majlis, their councils, committees and commissions is justified.

Practical results of the research include the following:

The proposals for amendments and additions are justified to the Constitution of the Republic of Uzbekistan, the Constitutional Laws “On the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan”, “On Strengthening the Role of the Political Parties in the Renewal and Further Democratization of State Governance and the Modernization of the Country”, Laws “On the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan”, “On Parliamentary Control”;

In order to determine the scope and criteria for parliamentary control, in the Law “On Parliamentary Control” the need to establish the principles of parliamentary oversight in the legislation and improve the legal framework for parliamentary hearings and parliamentary inquiry is justified;

The need to develop a “Procedure for parliamentary inquiry”, approved by the decision of the Council of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, and to determine all the procedural aspects of this process is justified.

Reliability of research results. The reliability of the research results is based on the methods used in the work, the scientific and theoretical approaches used in it taken from official sources, the mutual analysis of international experience and national legislation, the implementation of conclusions, proposals and recommendations, the results published in leading national and foreign publications, approved by the authorities.

The scientific and practical significance of the results of the research. The scientific significance of the results of the research is based on the scientific-theoretical conclusions, proposals and recommendations of the research can be used as an important theoretical and scientific source to strengthen the implementation of the organizational and legal mechanism for relations between parliament and government in the “system of checks and balances”.

The practical significance of the results determined by the fact that it can be used to improve normative legal acts regulating the organization of relations between the parliament and the government law enforcement practices.

Implementation of the research results. Based on the results of the research of issues of improving the organizational legal mechanism for relations between parliament and government:

The proposal to consider initially the candidate for the Cabinet of Ministers in the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan used in Article 4 of Law of the Republic of Uzbekistan No. 524-II “On the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan” on the basis of the Law of the Republic of Uzbekistan on March 5, 2019, No. LRU-527 “On Introduction of Changes and

Additions to Some Legislative Acts of the Republic of Uzbekistan in Connection with Democratization of the Order of Government Formation and Strengthening of Its Liability” (Reference of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan November 29, 2019 №05/01-1050). Implementation of this proposal served to establish in the legislation mechanisms for the initial consideration of a candidate for the Cabinet of Ministers by the responsible committee of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, fractions of political parties and groups of deputies;

The proposal that the authorized representative of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan should ensure the report on the execution of the State budget submitted to the Legislative Chamber is used in Article 24¹ of the Law of the Republic of Uzbekistan No. LRU-403 “On Parliamentary Control” based on the Law of the Republic of Uzbekistan on May 10, 2019, No. LRU-536 “On Introduction of Amendments and Additions to Some Legislative Acts of the Republic of Uzbekistan in Connection with Improving the Activities of Some State Bodies and Organizations”. (Reference of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan November 29, 2019 №05/01-1050). The implementation of this proposal served the authorized representative of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan to provide assistance to the subjects of parliamentary control by the Cabinet of Ministers;

The proposal on the assistance of the authorized representative of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan to ensure timely response to parliamentary questions used in Article 32 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On the Rules of Procedure of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan” based on the Law of the Republic of Uzbekistan on May 10, 2019, No. LRU-536 “On Introduction of Amendments and Additions to Some Legislative Acts of the Republic of Uzbekistan in Connection with Improving the Activities of Some State Bodies and Organizations”. (Reference of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan November 29, 2019 №05/01-1050). The implementation of this proposal served to strengthen the mechanism for assistance of the authorized representative of the Cabinet of Ministers in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan to ensure timely response to parliamentary questions addressed to members of the government.

The proposal on the need of the participation of authorized representative of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan in hearing of reports of heads of public administration bodies, local executive bodies, other organizations on their observance of the laws of the Republic of Uzbekistan, execution of decisions of chambers of Oliy Majlis, their councils, committees and commissions used in Article 24¹ of the Law of the Republic of Uzbekistan No. LRU-403 “On Parliamentary Control” based on the Law of the Republic of Uzbekistan on May 10, 2019, No. LRU-536 “On Introduction of Amendments and Additions to Some Legislative Acts of the Republic of Uzbekistan in Connection with Improving the Activities of Some State Bodies and

Organizations”. (Reference of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan November 29, 2019 №05 / 01-1050). The implementation of this proposal served the authorized representative of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan to provide assistance to the subjects of parliamentary control by the Cabinet of Ministers;

Approbation of the results of the research. The results of the research have been shared at 6 scientific conferences, including 3 international and 3 national scientific-practical conferences, roundtable discussion and workshops.

Publication of the research results. Based on the results of this research, a total of 16 scientific papers have been published, including 8 articles (including 1 foreign journal) in scientific publications recommended for publication of the main scientific results of doctoral dissertations of the Higher Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan and 8 scientific articles in collections.

The structure and volume of the dissertation. The structure of the dissertation consists of introduction, three chapters consisting of nine paragraphs, conclusion, bibliography and annex. The volume of the dissertation is 156 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

The **introduction** of the dissertation includes the relevance and necessity of the research theme, the relevance of the research to the main priorities of the national science and technology development, the review of foreign scientific research on the subject, the level of studying the problem, the relation of the dissertation theme to the scientific research work of higher education institution where the dissertation is written, the aim and tasks, object and subject, methods, scientific novelty and results of the research, reliability of the research results, scientific and practical significance of the research results, their implementation, the approbation, announcement of the results, structure and the volume of the dissertation.

The first chapter of the dissertation is entitled “**The interaction of the parliament and government in the system of state power: a general description, essence and theoretical basis of development**” which studied the constitutional-legal status of the legislature and the executive in the system of separation of powers, modern approaches to the essence of the relationship between parliament and government, issues of formation and stages of evolution of the legal framework of the relationship between the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan and the Cabinet of Ministers.

From the point of view of the dissertator, the study of the mechanism for relations between parliament and government requires first, to reveal the essence of the principle of separation of powers. In this regard, analyzing the approaches of legal scholars (Z.Islamov, Kh.Odilkoriev, M.Marchenko, I.Tulteev, R.Khakimov, J.Waldron) the author concluded the principle of separation of powers – is a political and legal doctrine and practice that ensures the effective implementation of the mechanism for state authority and the interests of the people in public administration through the checks balance and cooperation of government branches.

According to the researcher, the legal status of the parliament in the system of state authority is determined by its functions and powers, participation of parliament in determination of the guidelines of home and foreign policies of state and control. The government, as the supreme body of executive authority, ensures the implementation of laws, manages public affairs, adopts bylaws, and performs important functions such as budgeting, foreign policy, maintaining public order and protecting the rights of citizens.

According to the author, the relationship between parliament and government is a set of permanent organizational and legal instruments arising on the principle of separation of powers, based on the principles of checks and balances, control, aimed at achieving the goals and objectives of the state, regulating the most important relations in the life of the country. The researcher depending on the principle of separation of powers and checks and balances divides into presidential, parliamentary and mixed types of modern models of the relationship between parliament and government.

According to the researcher, the mechanism for relations between the parliament and the government is realized through the legal norms that make up the following areas: 1) the participation of parliament in the process of government formation; 2) mechanisms for parliamentary control over the activities of the executive branch; 3) political responsibility of the government and its members before the parliament; 4) parliamentary and government cooperation in the legislative process.

The dissertator analyzes the formation the legal framework of the legislature and the Government in the Republic of Uzbekistan from a historical, constitutional and legal point of view, and studies the development of relations between the Oliy Majlis and the Cabinet of Ministers in four stages: the first stage (1990-2002) is related to the adoption of the main normative legal acts regulating the legal status of the parliament and the Government and their relationship. The second stage (2002-2010) shows the formation of a bicameral parliament, the Cabinet of Ministers becoming a separate branch of government, the expansion of the powers of the Prime Minister, and the growing role of political parties in government formation. The third stage (2010-2016) is related to the further democratization of the procedure of forming the government and the use of forms of parliamentary control, as well as strengthening the government's responsibility to parliament (vote of no confidence). The fourth stage (starting in 2016 until now) is characterized by the fact that the rules on parliamentary control are regulated by special legislation and the role of the Legislative Chamber in the formation of the government is strengthened. According to the researcher, due to the incompleteness of the process of formation of parliamentarism in our country, the relations between the Oliy Majlis and the Cabinet of Ministers continue to develop gradually.

The second chapter of the dissertation is devoted to **“Organizational and legal mechanism for relations between parliament and government in the Republic of Uzbekistan”** and includes four paragraphs. In this chapter, the participation of parliament in the formation of the Government in the Republic of Uzbekistan, organizational and legal problems of increasing the effectiveness of parliamentary

oversight over the activity of government, the government's responsibility to parliament, the development of parliamentary and government cooperation in lawmaking process have been researched .

Having analyzed the scientific approaches of legal scholars on the participation of parliament in the formation of government (A.Mukhamedjanov, I.Tulteev, B.Alimov, A.Rakhmanov, M.Baglay, A.Gogaeva, S.Golder), the researcher concluded that the participation of parliament in this process is carried out in three ways – non-parliamentary, semi-parliamentary and parliamentary.

According to the author, the participation of parliament in the formation of government depends on the form of government of a particular state and the classification of the form of government in the CIS countries (including Uzbekistan) remains controversial among scholars of constitutional law. The model of Government formation in the Republic of Uzbekistan has the characteristics of a mixed form of government.

Moreover, the researcher also made a comparative legal analysis of the forms of state governance in order to find the most effective and democratic way of forming the government. The dissertator analyzes the methods of forming a government in a mixed form of government in foreign countries through the approaches of legal scholars (M.Debre, M.Duverger, A.Rakhmanov), highlighting the following features: 1) government is formed in cooperation and balance between the president and parliament (often under parliamentary supremacy); 2) members of the government are nominated by the winning political parties in parliament; 3) executive power is exercised jointly by the president and the government; 4) the president is not officially part of the executive power and acts as an arbitrator between the branches of government.

According to the author, the participation of the parliament and the head of state in the formation of the Cabinet of Ministers in the Republic of Uzbekistan directly determines the constitutional and legal status of the government as a separate branch of government. Also, the process of forming the Government in the Republic of Uzbekistan includes the following three stages: 1) nomination of the Prime Minister; 2) express confidence in Prime Minister and the Government program by the parliament; 3) approval and ratification by the head of state of other members of the Government with the participation of parliament on the proposal of the Prime Minister.

Analyzing the approaches of legal scholars (R.Khakimov, Sh.Zulfikarov, B.Alimov) on program of action of the Cabinet of Ministers for a short and long term prospect the dissertator develops an author's definition of program of action of the Cabinet of Ministers. It was noted that the procedure of presenting program of action of the nominee for the post of Prime Minister and its discussion are not fully regulated and developed proposals on these issues. According to researcher, when considering and approving a candidate for the post of a member of the Cabinet of Ministers, it is expedient to set clear deadlines for the approval and ratification of his action plan for the prospect.

The researcher analyzes the approaches of legal scholars on parliamentary control over the activity of the government (F.Fitsilis, D.Korizis, A.Saidov,

T.Khabrieva, A.Kerimov, B.Strashun, A.Latifov, M.Najimov) concludes that the main purpose of parliamentary oversight is to identify situations that hinder the implementation of laws as a result of constant monitoring of the activities of the executive branch and to take measures to eliminate them.

According to the researcher, the main areas of parliamentary control in the Republic of Uzbekistan include the following: control over the implementation of state programs on the constitution and laws, decisions of parliament and the head of state; control over observance of human rights and freedoms; control over the defense and security; control over the execution of the state budget; control over the formation of public administration and governance bodies; control over foreign policy activities.

The researcher developed proposals for the introduction of the principles of parliamentary control in the Law of the Republic of Uzbekistan “On Parliamentary Control” in order to determine the scope and criteria of parliamentary oversight.

The author analyzes the legal basis of parliamentary questions, deputy and senator questions on the basis of official statistics and tries to show that problems in practice with the use of the institution of deputy and senator questions, guarantees of its implementation. The researcher developed a proposal in the formation of the draft parliamentary questions to create a portal “My request” on the parliamentary website on the basis of citizens’ requests on the Internet, forming the questions of deputies and senators, taking into account the interests of the regions and districts.

The researcher analyzes the experience of foreign countries (UK, Germany, Canada) on the institute of “question time”, which is widely used in world practice and develops proposals on the introduction of the practice of “urgent questions” in the legislation that do not require prior notice and require the government to respond clearly in the short term.

The author studied the organizational legal problems related to the institution of parliamentary inquiry, enshrined in the Law “On Parliamentary control”, and noted that the legislation does not detail all procedures related to the procedure, timing and results of parliamentary inquiry and developed proposals to improve the legal framework of the parliamentary inquiry.

Analyzing the constitutional legal and political forms of the government’s responsibility to the parliament from the theoretical and legal point of view, according to the researcher, the government is constitutionally and legally (criminally, administratively) liable for violations of constitutional norms (constitutional offence) and is politically responsible to parliament and the head of state, taking into account the status in state authority.

From the point of view of the researcher, according to the legislation of the Republic of Uzbekistan, based on the functions and powers of the Cabinet of Ministers, there are two types of personal (individual) and collective (collective) liability measures against the Government and its members. According to the Constitution of the Republic of Uzbekistan, Prime Minister organizes and directs the activity of the Cabinet of Ministers, bears a personal responsibility for the efficiency of its work, the personal responsibility of the Prime Minister before parliament is

manifested in the fact that the Legislative Chamber has the right to “vote no confidence” in him.

Furthermore, the “personal responsibility” of members of the Government is also reflected in the fact that the chambers of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan if necessary, submit to the President of the Republic of Uzbekistan a proposal to resign of the activity of the particular member of the Cabinet of Ministers. The author argues that the “collective responsibility” of the Government is a necessary basis for the resignation of the entire composition of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan together with the Prime Minister in the event of a vote of no confidence in the Prime Minister adopted by the chambers of parliament.

According to the researcher, the procedure for considering a vote of no confidence in the Prime Minister is somewhat unclear, in particular, the specific grounds and timing of the vote of no confidence are not fully regulated by law, and it is proposed to amend the legislation.

The author also concludes that the current legislation allows that the parliament may express vote of no confidence in the Prime Minister at any time during his term of office, which can impede the implementation of time-consuming programs and adversely affect the stability of the Government. Based on the experience of foreign countries (Portugal, Spain, Poland, Belarus), the researcher concluded that it is expedient to set clear deadlines of expression a vote of no confidence and re-vote of no confidence. According to the researcher, setting in legislation clear deadlines for the expression no confidence vote and a proposal for a re-vote of confidence will ensure the stability of the government as well as the opportunity to implement time-consuming programs.

Analyzing the legal scholars on parliamentary and government cooperation in the legislative process (Kh.Odilkoriev, A.Khoshimkhanov, M.Najimov and Sh.Saydullaev) entering into a scientific discussion, dissertator divides the lawmaking powers of the government into the following specific models: 1) model of parliamentary republic; 2) the model of the presidential republic; 3) mixed republic model. According to the author, in the mixed form of governance the president does not belong any branch of state power, the government also carries out the right to initiate legislation independently, in accordance with the constitution (for example, France, Uzbekistan).

The researcher analyzed the scientific approaches of legal scholars (V.V.Mozolev, I.I.Shuvalov) on the division into groups of forms of government participation in the legislative process and specific and standard powers, according to the Constitution and laws of the Republic of Uzbekistan, the model of participation of the Cabinet of Ministers in the legislative process corresponds to the elements of the model of “equally strong government” and in some cases “strong government”, according to this, the Government has the right of legislative initiative and its participation in parliamentary debates, as well as the fact that the government has a decisive vote on certain issues, State Budget (on financial law projects).

In order to improve the mechanisms for parliamentary and government cooperation in the legislative process, the researcher suggested that in addition to the

representatives of the Cabinet of Ministers appointed to participate in the consideration of law projects and laws in the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, at the proposal of the chambers of the Oliy Majlis members of the Government should participate and answer questions. The researcher studied the advanced practices of a number of developed countries (France, Spain), where the institute of “delegated legislation” is effectively used in the legislative process and scientifically and theoretically analyzed the future introduction of this institution in national legislation.

The third chapter of the dissertation is entitled **“Analysis the relations of parliament and government in foreign countries and priorities for improving national legislation”** which deals with comparative legal analysis of the advanced practices of foreign countries on the constitutional and legal mechanism of parliamentary and government relations and actual issues of improving the mechanism of relations between the Oliy Majlis and the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan.

The researcher analyzed the practice of forming a government in foreign countries with parliamentary and mixed forms of government (UK, France, Germany, Spain, Italy, Japan, Greece) concluded that in most developed countries, in the process of forming a government, a “coalition government” is usually formed and studied the introduction of a program of action by the government in parliament, in the example of some countries (Portugal) the processes of its discussion are studied. The practice of the official opposition (“Shadow Cabinet”) government in the British parliamentary system and the unique model of government formation in Greece were also commended.

The researcher studied the legal nature of the institute of “interpellation” as a type of parliamentary question in foreign experience and made a theoretical-legal analysis of its application in national legislation in the future and discussed the practice of foreign countries the institution of “question time” and the activity of parliamentary “inquiry committees”. The researcher analyzed that according to the legislation of the CIS countries, the institute of “vote of confidence” (Russian Federation) as a means of influence of the government on parliament, equality of government branches and a mechanism for relations and foreign practice (Republic of Kazakhstan) on the responsibility of members of the government before the lower house of parliament. Analyzing comparatively the legislation of Central Asian countries on the participation of parliament in the process of government formation, parliamentary control, liability of the government to parliament, the researcher noted that in the legislative practice of the countries of the region, some aspects of the experience of the developed countries of the world on parliamentary and governmental relations exist in one form or another.

According to the author, improving the legislation on the relations between the Oliy Majlis and the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan will serve ensuring the implementation of the Constitution and laws of the Republic of Uzbekistan and the Rule of Law in the development of a “system of checks and balances” between the two branches of government and strengthening the oversight

activity of the Oliy Majlis and effective implementation of the tasks assigned to the parliament and the government in the state mechanism.

Within the scope of this chapter based on the experience of foreign countries the researcher made theoretical and legal analysis of the issues of strengthening the participation of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan in the formation of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan; introduction of new modern forms of parliamentary control; improving the legal framework for parliamentary hearings and parliamentary inquiry; strengthening the responsibility of the Cabinet of Ministers to the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan; development of cooperation between the parliament and the government in the legislative process; increasing the responsibility of the legislature for incompetence in the organization of government activities and developed proposals as a priority for improving national legislation.

CONCLUSION

The research of the improvement of legal mechanisms for relations between the Oliy Majlis and the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan in the system of state authority from a perspective of constitutional law and the results of accomplishment of tasks of the research served to draw the following scientific and practical conclusions, as well as to put forward proposals and recommendations for improving the legislation.

I. Scientific and theoretical conclusions

1. Some aspects of the implementation of the constitutional principle of separation of powers in Uzbekistan have been highlighted. According to this, reforms in the development of the parliamentary institution in the system of state authority were aimed at democratization of public administration, the establishment of a bicameral parliament, expanding its control powers and improving the quality of lawmaking and the Cabinet of Ministers are formed as the supreme body in the executive branch, the Prime Minister was given the status of an official who directed and personally responsible for the activities of the government. In this process, the legal status, relations and legal framework of cooperation between the Oliy Majlis and the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan have been created.

2. The relationship between parliament and government and the implementation of the principle of “checks and balances” are divided into presidential, parliamentary and mixed types. In order to clarify the scientific understanding of this relationship, the following author’s definition was developed: the relationship between parliament and government is a set of permanent organizational and legal instruments arising on the principle of separation of powers, based on the principles of checks and balances and control, aimed at achieving the goals and objectives of the state, regulating the most important relations in the life of the country.

3. Analyzing the formation of the legal framework of the relationship between the legislature and the Cabinet of Ministers in the Republic of Uzbekistan from a

historical, constitutional and legal point of view, this process can be divided into three stages: the first stage from 1990 to 2002, the second stage from 2002 to 2010, the third stage from 2010 to 2016, and the fourth stage can be periodized from 2016 to the present.

4. According to the role of parliament in the system of state power and relations between legislature and the executive, it is possible to identify specific models of formation of the parliamentarism. The Government of the Republic of Uzbekistan is responsible before the Oliy Majlis and the President of the Republic of Uzbekistan.

5. The participation of parliament in the government formation affects the form of governance of a particular state. As a result of reforms in the system of state authority, the participation of parliament in the process of forming the Cabinet of Ministers has been strengthened. As a result, currently, the form of government in the Republic of Uzbekistan is characterized by a mixed republican form (presidential-parliamentary).

6. Parliamentary control is one of the main features of parliamentarism, and the author's following definition of the scientific concept of parliamentary control is proposed: parliamentary control – monitoring and evaluating the full implementation of laws by executive bodies and officials and their activities compliance with the law by the parliament, as well as specialized activities that are carried out on a regular basis through the identification of obstacles to the implementation of laws as a result of this control and the application of measures to eliminate them.

7. It is proposed to introduce the practice of forming questions of deputies and senators, taking into account the interests of the relevant region and district, by creating a platform on the website of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan “My Request”, which receives electronic appeals of citizens.

8. The responsibility of the Government before the parliament is divided into constitutional legal and political responsibilities. The concept of the responsibility of the government before the parliament has been defined as “the accountability of the executive to the parliament in the exercise of its powers specified by law in the system of separation of powers and the constitutional obligation to respond through various legal instruments collegially for their governing activities and individually of governmental members”.

9. In the mixed form of governance, the president does not belong any branch of state power, the government also carries out the right to initiate legislation independently, in accordance with the constitution. The model of participation of the Cabinet of Ministers in the legislative process corresponds to the elements of the model of “equally strong government” and in some cases “strong government”, according to this, the Government has the right of legislative initiative as well as it has a decisive vote on financial law projects.

10. The following priorities for increasing the efficiency of improving the organizational and legal mechanism of relations between the Oliy Majlis and the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan have been scientifically, theoretically and legally substantiated:

strengthening parliamentary participation in the process of government formation based on the experience of developed countries;

improving the implementation of the results of parliamentary oversight and the legal framework of the parliamentary hearings and parliamentary inquiry, and the introduction of new forms of parliamentary control;

strengthening the responsibility of the Cabinet of Ministers to the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan;

development of cooperation between the Parliament and the Cabinet of Ministers in the legislative process;

II. Suggestions and recommendations for further improving the normative legal base:

11. In order to strengthen the role of political parties in the formation of the government and to represent the interests of the majority of voters. To amend Article 98 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan:

“The nominee of the Prime Minister of the Republic of Uzbekistan shall be proposed by political party, securing an absolute majority of seats in the elections to the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan or or by several political parties by agreement”

12. To make the following addition to Article 98 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan in order to clearly define the procedure for consideration of the nominated Prime Minister of the Republic of Uzbekistan:

“In case of rejection of the nominated Prime Minister by the President of the Republic of Uzbekistan, the fraction of the leading political party has the right to nominate another candidate within ten days”.

13. To include in the Law of the Republic of Uzbekistan “On the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan” the concept of program of action of the Cabinet of Ministers for a short and long term prospect in the following edition:

“The program of action of the Cabinet of Ministers for a short and long term prospect – the program of measures with clear results and indicators, which reflects the political activities realized in various areas in the most important and priority areas of development of the country and strategic goals of the Government.

14. It is expedient to make the following addition to the laws on the rules of procedures of the chambers of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan in order to determine the legal consequences of non-approval of the program of action of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan by the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan and the time allowed for its processing in the current legislation:

“After approval the Prime Minister of the Republic of Uzbekistan for this position within ten days, shall present the program of action of the Cabinet of Ministers for a short and long term prospect to the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan. The chambers of Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan shall hear a report on the program and approve or reject the program within three days. If the program is rejected by the chambers of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, it shall be finalized and re-introduced by the Prime Minister within seven days”.

15. In order to determine the scope and criteria of parliamentary control, the Law of the Republic of Uzbekistan “On Parliamentary Control” should include the following principles: *“legality; priority of the generally accepted norms of the international law; separation of powers; ensuring and respecting human and civil rights and freedoms; equality before the law; independence of subjects of parliamentary control; transparency; impartiality”*.

16. Introduce into the Law “On the Legislative Chamber of the Republic of Uzbekistan” *the right of the opposition fraction in the parliament to address a member of the government in the “question time” with more questions than in other fractions and to be the first to debate in parliamentary oversight sessions;*

17. The third part of Article 10¹ of the Law of the Republic of Uzbekistan “On Parliamentary Control” should be expressed as follows:

“Questions of deputies of the Legislative Chamber to members of the Government shall be sent by the Council of the Legislative Chamber to the Cabinet of Ministers at least ten days before the “question time”. When voting by the Speaker of the Legislative Chamber, “urgent questions” may be asked on “question time” on the initiative of at least ten percent of deputies on important and urgent issues without prior notice.

18. It is proposed to strengthen the following grounds for the initiation of parliamentary inquiries in Article 18 of the Law of the Republic of Uzbekistan “On Parliamentary Control”:

“In the presence of facts of gross violation of human and civil rights and freedoms guaranteed by the Constitution of the Republic of Uzbekistan”;

when there are certain facts or events that may adversely affect the foundations of a country’s security, its sustainable development;

in cases related to the negative consequences of natural and man-made emergencies”.

19. It is proposed to develop a “*Procedure of parliamentary inquiry*”, approved by the Councils of the Chambers of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, and to define all the procedural aspects of this process.

20. In order to strengthen the responsibility of the Cabinet of Ministers for the implementation of the State budget, it is proposed to state the sixth part of Article 7 of the Law “On Parliamentary Control” in the following wording:

“The annual report on the execution of the state budget is considered at a meeting of the Legislative Chamber after discussion in the fractions and committees of the Legislative Chamber and approved by the decision of the Legislative Chamber. Failure of the Legislative Chamber to approve the government’s report on the implementation of the State budget will be the basis to submit the proposal to the President of the Republic of Uzbekistan on a vote of no confidence in the Prime Minister

21. It is proposed to state the fifth part of Article 38 of the Law “On the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan” in the following edition:

“The chambers of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan may hear information from an individual member of the Cabinet of Ministers on the activities of the state administration body headed by him and, if necessary, submit a proposal

to the President of the Republic of Uzbekistan for his resignation. *In this case, the President of the Republic of Uzbekistan may accept or reject the proposal to resign a member of the government. If the rejected proposal is re-submitted by two-thirds of the members of the parliament after six months, the President of the Republic of Uzbekistan shall decide to dismiss the member of the Government*".

22. It is proposed to introduce the following rule to the Rule of Procedure of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan:

"Upon the consideration of expressing the vote of no-confidence in the Prime Minister shall be gathered the necessary grounds for the introduction of a no-confidence vote and set certain deadlines for its discussion the inability to express a vote of no confidence within one year from the date of adoption of the government's program of action".

23. It is justified the introduction of the practice of discussing the draft of "the program on the procedure for preparation of draft laws and their introduction to the Legislative chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan" which is approved annually by a decision of the Cabinet of Ministers with the participation of the authorized representative of the Cabinet of Ministers in the Oliy Majlis in the Rule of Procedure of the Cabinet of Ministers.

24. To make the following addition to Article 4 of the Constitutional Law: "On the Strengthening the Role of the Political Parties in the Renewal and Further Democratization of State Governance and Modernization of the Country":

"The proposal on the candidacy of the Prime Minister of the Republic of Uzbekistan should be submitted to the President of the Republic of Uzbekistan no later than two weeks from the date of publication in the press of the message of the Central Election Commission of the Republic of Uzbekistan on the results of elections to the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan and the list of elected deputies. *"If the fraction of the leading political party shall not exercise the right to nominate a candidate for the post of prime minister within the specified period, this right shall pass to the fraction in the next seat.*

If the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan fails to submit a proposal on the candidate for Prime Minister to the President of the Republic of Uzbekistan within thirty days, the President of the Republic of Uzbekistan shall dissolve the Legislative Chamber and call new elections.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ ТАШКЕНТСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ
ЮРИДИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

ТУРДИЕВ ХАЙИТЖОН УСМОНКУЛ УГЛИ

**ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-
ПРАВОВОГО МЕХАНИЗМА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ПАРЛАМЕНТА И
ПРАВИТЕЛЬСТВА**

**12.00.02 – Конституционное право. Административное право.
Финансовое и таможенное право**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации доктора философии по юридическим наукам (PhD)

Ташкент – 2021

Тема диссертации доктора философии PhD) зарегистрирована Высшей аттестационной комиссией при Кабинете Министров Республики Узбекистан за № B2019.2.PhD/Yu285.

Диссертация выполнена в Ташкентском государственном юридическом университете.

Аннотация диссертации размещён на трёх языках (узбекском, русском, английском (резюме)) на веб-странице Научного совета (<https://tsul.uz/uz/fan/avtoreferatlar>) и Информационно-образовательном портале «ZiyoNET» (www.ziyo.net).

Научный руководитель:

Тулътеев Ильяс Тавасович,
доктор юридических наук, доцент

Официальные оппоненты:

Мухаммеджанов Аманулла Закирович,
доктор юридических наук, профессор

Зульфикаров Шерзод Хуррамович,
доктор юридических наук, доцент

Ведущая организация:

**Институт проблем законодательства
и парламентских исследований при
Олий Мажлисе Республики
Узбекистан**

Защита диссертации состоится 15 января 2021 года в 10:00 часов на заседании Научного совета DSc.07/30.12.2019.Yu.22.02 при Ташкентском государственном юридическом университете (Адрес: 100047, г.Ташкент, улица Сайилгох, 35. Тел.: (99871) 233-66-36; факс: (998971) 233-37-48; e-mail: info@tsul.uz).

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Ташкентского государственного юридического университета (зарегистрирована за №947) (Адрес: 100047, г.Ташкент, улица Амир Темур, 13. Тел.: (99871) 233-66-36).

Аннотация диссертации разослан «30 » декабря 2020 года.

(протокол реестра № 9 от «30» декабря 2020 года).

Р.Р.Хакимов

Председатель Научного совета по
присуждению ученых степеней, доктор
юридических наук, профессор

И.Р.Беков

Секретарь Научного совета по
присуждению ученых степеней,
кандидат юридических наук,
и.о. профессора

М.А.Ахмедшаева

Председатель научного семинара при
Научном совете по присуждению
ученых степеней, доктор юридических
наук, профессор

ВЕДЕНИЕ (аннотация диссертации доктора философии (PhD))

Целью исследования является разработка предложений и рекомендаций, направленных на совершенствование организационно-правового совершенствования механизма взаимодействия Олий Мажлиса и Кабинета Министров Республики Узбекистан путем комплексного изучения организационно-правового механизма отношений парламента с правительством.

Объектом исследования является система конституционно-правовых отношений между парламентом и правительством Республики Узбекистан.

Научная новизна исследования состоит в следующем:

обоснована необходимость рассмотрения и одобрения кандидатуры в члены Кабинета Министров на заседании Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан после ее предварительного рассмотрения ответственным комитетом, фракциями политических партий и депутатскими группами в Законодательной палате Олий Мажлиса Республики Узбекистан;

обосновано, что Полномочный представитель Кабинета Министров Республики Узбекистан в Олий Мажлисе Республики Узбекистан обеспечивает представление в Законодательную палату отчета об исполнении Государственного бюджета;

обосновано, что Полномочный представитель Кабинета Министров Республики Узбекистан в Олий Мажлисе Республики Узбекистан оказывает содействие в обеспечении своевременного направления ответа на парламентский запрос, направленный членам Кабинета Министров Республики Узбекистан, должностным лицам органов государственного управления, органов исполнительной власти на местах.

обоснована необходимость участия Полномочного представителя Кабинета Министров Республики Узбекистан в Олий Мажлисе Республики Узбекистан в заслушивании сообщений руководителей органов государственного управления, органов исполнительной власти на местах, других организаций о соблюдении ими законов Республики Узбекистан, выполнении постановлений палат Олий Мажлиса, их кенгашей, решений комитетов и комиссий.

Внедрение результатов исследования. На основе результатов исследования вопросов совершенствования организационно-правового механизма взаимодействия парламента и правительства:

предложение о необходимости рассмотрения и одобрения кандидатуры в члены Кабинета Министров на заседании Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан после ее предварительного рассмотрения ответственным комитетом, фракциями политических партий и депутатскими группами в Законодательной палате Олий Мажлиса Республики Узбекистан использовано в статье 4 Закона Республики Узбекистан «О Кабинете Министров Республики Узбекистан» №ЗРУ-524-II на основе Закона Республики Узбекистан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с демократизацией порядка формирования Правительства и усилением его ответственности» № ЗРУ-527 от 5 ноября 2019 года (справка Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 29 ноября

2019 года №05/01-1050). Реализация данного предложения послужила установлению в законодательстве механизмов первичного рассмотрения кандидатуры в члены Кабинета Министров ответственным комитетом Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, фракциями политических партий и группами депутатов;

предложение о необходимости обеспечения представления Полномочным представителем Кабинета Министров Республики Узбекистан в Олий Мажлисе Республики Узбекистан в Законодательную палату отчета об исполнении Государственного бюджета использовано в статье 24¹ Закона Республики Узбекистан «О парламентском контроле» на основе Закона Республики Узбекистан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с совершенствованием деятельности отдельных государственных органов и организаций» № ЗРУ-536 от 10 мая 2019 года (справка Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 29 ноября 2019 года №05/01-1050). Реализация данного предложения служит обеспечению Полномочным представителем Кабинета Министров Республики Узбекистан в Олий Мажлисе Республики Узбекистан оказания содействия субъектам парламентского контроля со стороны Кабинета Министров;

предложение об оказании Полномочным представителем Кабинета Министров Республики Узбекистан в Олий Мажлисе Республики Узбекистан содействия в обеспечении своевременного направления ответа на парламентский запрос, направленный членам Кабинета Министров Республики Узбекистан, должностным лицам органов государственного управления, органов исполнительной власти на местах использовано в статье 32 Закона Республики Узбекистан «О Регламенте Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан» на основе Закона Республики Узбекистан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с совершенствованием деятельности отдельных государственных органов и организаций» № ЗРУ-536 от 10 мая 2019 года (справка Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 29 ноября 2019 года №05/01-1050). Реализация данного предложения служит укреплению механизма содействия Полномочного представителя Кабинета Министров в Олий Мажлисе Республики Узбекистан в обеспечении своевременного ответа на парламентские запросы, направленные членам правительства.

предложение о необходимости участия Полномочного представителя Кабинета Министров Республики Узбекистан в Олий Мажлисе Республики Узбекистан в заслушивании сообщений руководителей органов государственного управления, органов исполнительной власти на местах, других организаций о соблюдении ими законов Республики Узбекистан, выполнении постановлений палат Олий Мажлиса, их кенгашей, решений комитетов и комиссий, использовано в статье 24¹ Закона Республики Узбекистан «О парламентском контроле» на основе Закона Республики Узбекистан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Узбекистан в связи с совершенствованием деятельности отдельных государственных органов и

организаций» № ЗРУ-536 от 10 мая 2019 года (справка Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 29 ноября 2019 года №05/01–1050). Реализация данного предложения служит обеспечению Полномочным представителем Кабинета Министров Республики Узбекистан в Олий Мажлисе Республики Узбекистан оказания содействия субъектам парламентского контроля со стороны Кабинета Министров;

Структура и объем диссертации. Структура диссертации состоит из введения, трех глав, состоящих из девяти параграфов, заключения, списка использованной литературы и приложений. Объем диссертации составляет 156 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИЛМІЙ ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ НАУЧНЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED SCIENTIFIC WORKS

I бўлим (I часть; I part)

1. Турдиев Х.У. Ўзбекистон Республикасида парламент ва ҳукумат ўртасидаги муносабатларнинг конституциявий-ҳуқуқий асослари // Юридик фанлар ахборотномаси. – Тошкент, 2018. – № 3 – Б. 46-50. (12.00.00; №20);
2. Турдиев Х.У. Ижро ҳокимиятининг ҳуқуқ ижодкорлик фаолияти билан боғлиқ муносабатларни такомиллаштириш масалалари // Ўзбекистон Қонунчилиги тахлили. – Тошкент, 2019. – №1 – Б. 22-25. (12.00.00; № 9);
3. Турдиев Х.У. The contemporary perspectives of interaction between parliament and government in Uzbekistan // Жамият ва бошқарув. – Тошкент, 2019. – №2 (84) – Б. 61-67 (12.00.00; №6);
4. Турдиев Х.У. Парламент функциялари амалга ошириш жараёнида ўзаро тийиб туриш ва манфаатлар мувозанати тизими // Ҳуқуқий тадқиқотлар журнали. – 2019. № 10 – Б. 73-77 (12.00.00 №19);
5. Турдиев Х.У. The Liability of the Government to the Parliament of the Republic of Uzbekistan // Юридик фанлар ахборотномаси. – Тошкент, 2019. – № 3 – Б. 10-13. (12.00.00; №20);
6. Турдиев Х.У. Ҳукуматни шакллантиришнинг ўзига хос хусусиятлари: миллий ва хорижий тажриба // Ҳуқуқий тадқиқотлар журнали. – 2020. – s4 сон, 5 жилд, Б. 470-477. (12.00.00 №19);
7. Турдиев Х.У. Қонун ижодкорлиги жараёнида парламент ва ҳукумат ҳамкорлиги // Юридик фанлар ахборотномаси. – Тошкент, 2020. – № 2 – Б. 19-23. (12.00.00; №20);
8. Turdiev Kh.U. The Problems of the increasing the efficiency of the Parliamentary control in the Republic of Uzbekistan // EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR) – (Impact Factor: SJIF Impact Factor : 7.032), V: 6, P. 394-399.
9. Turdiev Kh.U. Relations between the parliament and the government under the doctrine of the separation of powers // Materials of the XV International Scientific and Practical Conference Trends of modern science – Science and Education Ltd - Sheffield, United Kingdom. 2019, V: 16, P. 33-36.
10. Turdiev Kh.U. Question time as an effective form of parliamentary oversight // Право: история, теория, практика: VII Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, октябрь 2019 г.) / СПб.: Свое издательство, 2019. – С. 4-8.
11. Турдиев Х.У. Ҳокимиятлар бўлиниши тизимида парламент ва ҳукуматнинг ўзаро муносабатлари // Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси – миллий тикланишдан миллий тараққиёт сари ривожланишнинг мустаҳкам ҳуқуқий асоси. Республика илмий конференцияси материаллари тўплами. – Тошкент, 2019. – Б. 140-146.
12. Турдиев Х.У. Ижро ҳокимияти органлари фаолияти устидан парламент назорати самарадорлигини ошириш масалалари // Инвестиция

фаолиятида таваккалчилик хавф-хатарини суғурталашнинг ташкилий-ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш: миллий ва хорижий тажриба мавзусида ўтказилган республика илмий-амалий конференцияси мақолалар тўплами. – Тошкент, 2018. – Б.79-85.

II бўлим (II часть; II part)

13. Турдиев Х.У. Парламент ва ҳукуматнинг ўзаро муносабатларида қонун чиқарувчи ҳокимиятнинг конституциявий-ҳуқуқий жавобгарлиги масалалари // Жамият ва ҳуқуқ // Ёш олимлар мақолалар тўплами. – Тошкент, 2018. – № 3 – Б. 5-8.

14. Турдиев Х.У. Ўзбекистон Республикасида ҳукуматни шакллантириш тартибининг конституциявий-ҳуқуқий механизми // Ўзбекистон Республикаси Конституцияси – фуқаролар сайлов ҳуқуқларининг муҳим кафолати. Республика давра суҳбати материаллари тўплами. – Тошкент, 2019. – Б. 66-72.

15. Turdiev Kh.U. The concept of parliamentary control: the analysis of theory and practice // Tsul Legal Report – Юридик фанлар йўналишида хорижий тилларда илмий мақолалар тўплами // – Тошкент, 2019 – № 1 – Б.105-107.

16. Турдиев Х.У. Парламент назорати амалга ошириш бўйича халқаро тажриба: Европа давлатлари амалиёти // Ҳуқуқ устуворлиги: Ўзбекистонда амалга оширилаётган ислохотлар даврида замонавий ёндашув / Халқаро илмий-амалий конференция материаллари тўплами. – Тошкент, 2020. – Б. 127-131.

Автореферат «ТДЮУ Юридик фанлар Ахборотномаси» журнали
тахририятида тахрирдан ўтказилиб, ўзбек, инглиз ва рус тилларидаги матнлар
ўзаро мувофиқлаштирилди.

Босишга рухсат этилди: 28.12.2020
Бичими: 60x84 1/8 «Times New Roman»
гарнитурда рақамли босма усулда босилди.
Шартли босма табағи 3. Адади: 100. Буюртма: № 52

100060, Тошкент, Я. Ғуломов кўчаси, 74.
Тел.: +998 90 9722279, www.tiraj.uz

«TOP IMAGE MEDIA»
босмахонасида чоп этилди.

